Tibullus, Albius
Flos delibatus Elegiae
Romanae

# FLOS DELIBATUS ELEGIAE ROMANAE

# TIBULLI

DEFENSIONEM SUSCEPIT

J. J. HARTMAN
in Univ. Lugd. Bat. Prof. Ord.

LUGDUNI-BATAVORUM
E. J. BRILL
MCMXI

# FLOS DELIBATUS ELEGIAE ROMANAE

# FLOS DELIBATUS ELEGIAE ROMANAE

---

## TIBULLI
VERSICULOS VENUSTISSIMOS
ELEGIT RECOGNOVIT ANNOTATIUNCULIS INSTRUXIT

ET

PRAEMISSA

# DE TIBULLO POETA

DISPUTATIONE

ADIECTISQUE ALIORUM CARMINIBUS AD TIBULLUM PERTINENTIBUS

ILLUSTRAVIT

J. J. HARTMAN
in Univ. Lugd. Bat. Prof. Ord.

LUGDUNI-BATAVORUM
E. J. BRILL
MCMXI

EX OFFICINA TYPOGRAPHICA ET BIBLIOPOLIO QUAE ANTEHAC E. J. BRILLII FUERUNT.

IOHANNI PASCOLI

POETARUM LATINORUM QUI NUNC SUNT FACILE PRINCIPI
HUNC LIBELLUM SACRUM ESSE VOLUIT

SCRIPTOR.

# PRAEFATIO.

Cum meam qualemcunque *de Tibullo poeta* disputationem, Mnemosynae inserendam, parassem, spes nata mihi est posse inde, si adiicerentur ipsi versus ad quos pertinet illa, quique eam aliquo modo illustrant, libellum effici fortasse ne ipsis quidem philologis plane contemnendum, sed illis certe gratum qui literis latinis oblectari cupiant. Atque horum nobis hac aetate praesertim rationem esse habendam mihi persuasissimum est. Non, hercle, is ego sum qui quamvis accuratas severasque de intricatissimis quaestionibus despiciam commentationes, sed omni illas carere fructu opinor, nisi ad ipsos scriptores poetasque antiquos viam muniant brevem iucundamque. Florere studia nostra non possunt si ipsae, quarum causa suscipiuntur illa, intermortuae sunt literae. Sua semper Baehrensiis, Cartaltiis, Iacobyis laus stabit gloriaque, sed fortasse non minus bene nunc de Tibullo merebitur, si quis effecerit ut denuo legatur ab iis qui eum per multos iam annos in scriniis servant absconditum. Vita nobis et communi luce opus est ne ipsa nostra emoriatur doctrina!

# DE TIBULLO POETA.

Qui nuper docta sane et copiosa disputatione demonstravit Tibullum iniuria semper visum esse amorum cantorem praestantissimum, F. Iacobyus professor Kieloniensis, is cum omnino fundamentis a se iactis — et sunt ea solidissima vastissimaque — satis confidere videatur, semel, nisi me legentem fefellit opinio, haud leviter dubitare incipit, ideoque rem, unde dubitatio illa nascitur, obiter tantummodo attingit et quam primum ad alia omnia transit. Sed tota illa disputatio qualis sit primum videndum. Legitur in Musei Rhenani vol. 64 et 65, impletque paginas 86, et novimus paginas illas constipatis literis: si eas ad mensuram editionis alicuius pervulgatae referimus, dici potest vir clarissimus de singulis poetae versibus plus quaternarum paginarum conscripsisse commentarium. En eximiam doctrinam summaque dignam admiratione! Sed quis non sponte intelligit quantae molis fuerit de suo laudis fastigio poetam depellere quem tot saecula amassent maximique fecissent, et ad abiectissimam illam detrudere hominum nationem, qui de ea re quam neque norint neque senserint unquam e variis atque undique collectis laciniis canoras conflent nugas? Et quid de Tibullo nos iudicemus, si verum est quod docet Iacobyus eum modo Horatium, modo Propertium imitatum, carmen scribere coepisse de vitae rusticae felicitate, sed in medio labore illo subito intellexisse, cum ex distichis illud esset compositum, utique aliquid esse inserendum de amore, ut iusta nasceretur elegia,

qualem postularet librorum de arte poetica caput eo pertinens; cumque poetae Romani nullum alium amorem notum haberent quam eum quem nova Graecorum comoedia in scenam introduxisset, ideo Tibullum laudibus illis vitae simplicis, qualis fuit hominum qui Saturno regnante vixerunt, addidisse versiculos quibus nobis ante oculos ponitur adolescentulus aliquis Menandreus, quem mulierculae levissimae amor variis modis vexat et ad omne nocturnorum impellit genus proeliorum. Sed nolo cum docto illo Hercule inire certamen; sentio enim quam infirmus meus sit clipeus et quam brevis gladius. Tantummodo submissa voce plenusque timoris et dubitationis hanc pronuntio coniecturam: esse quasdam res quas satius sit omnino non tangere quam nimis solida ponderosaque obruere atque prosternere doctrina. Esto: Iacobyo iudice e prima Tibulli elegia luce clarius apparet quid esset canere amorem neque scivisse Tibullum neque curasse. Suum amorem, nam mirum aliquid et Tibullo evenit et severo qui eum condemnavit iudici . . . . fecit enim (et quin fecerit neque ego dubito neque dubitat Iacobyus) Tibullus quinque elegiolas paulo plus centum continentes versus, sed in quibus omnia insunt quae in arte elegiaca splendent nitentque. Nihil unquam apud ullum cantatum est populum quod illis praestet: tam penitus sentit poeta ipsam rem de qua agitur, tantam in promptu habet lepidissimorum copiam ornamentorum quibus eam legentibus commendet. Heinius, ubi in editione sua ad eas pervenit, continere se non potest quin exclamet sermone illo elegantissimo, quo tunc viri docti apud Germanos uti et poterant et solebant:

„sequuntur carmina ad meum sensum mellitissima et venustissima ex tota antiquitate Romana" e. q. s.

neque minus est honorificum testimonium quod iis sermone suo patrio dat Baehrensius, qui inter eos, qui elegiacis Romanis operam dederunt, semper primarium tenebit locum: quamvis enim multa protulerit quae nemini mortalium possint placere

*πολλοῖσιν ἐσθλοῖς τόνδ' ἀπωθεῖται ψόγον.*

Haec enim eius sunt verba: „es muss ein Dichter ersten Ranges gewesen sein, der diese *anmuthigsten Perlen* römischer Poesie uns geliefert hat".

Atque elegiolae illae, quae suos sibi habebunt admiratores, quamdiu in honore literae erunt, elegiolae in quibus haud facile

dicas arsne maior sit an veritas, *amorem* habent argumentum, non ipsius poetae, sed Sulpiciae cuiusdam et Cerinthi, Graeculi venusti; sed sive poeta Sulpiciam inducit loquentem sive ipse suis verbis amorem eius cantat, omnia semper vitae, semper ardoris plena sunt sinceri. Profecto difficile dictu est in natura rerum, earum praesertim quae ad mentem humanam pertinent

quid possit oriri
quid nequeat, finita potestas denique cuique
quanam sit ratione atque alte terminus haerens

sed hoc equidem confidenter pronuntiaverim tale hominis monstrum exstare nunquam potuisse, qui quamdiu alienos cantet amores omnes omnium saeculorum poetas aut vincat aut certe aequiparet, sed simulatque proprios affectus ad elegias referre incipiat adolescentulus fiat ineptissimus, qui Orbilii sui locos teneat in promptuque habeat sed adeo omnis sit iudicii venustatisque expers ut ne illos quidem ipsos apte possit disponere. Non enim hoc aliquis hic possit uti perfugio ut alii alia aetati poetae adscribat carmina: iuvenem enim vix triginta annorum obiisse Tibullum e Marsi constat verbis [1]:

Te quoque Virgilio comitem non aequa, Tibulle,
Mors iuvenem campos misit ad Elysios

et, nisi constaret, tamen hae elegiolae, quamvis sint perfecti et consummati poetae, tamen iuvenilem prae se ferunt ardorem, auctoremque produnt eius aetatis cuius fuit Tibullus cum librum, qui in editionibus primus est, ederet in lucem, secundum aut ederet aut componeret.

Non ergo sine causa Baehrensius de elegiolarum nostrarum poeta haec pronuntiat:

„Gruppe zweifelte nicht daran dass sie von Tibull's Meisterhand stammen. Allein die Darstellung ist zu ruhig, zu objectiv und streng an die Sache sich haltend als dass man dem stets subjectiven, stets abschweifenden und von einander wiederstrebenden Gefühlen hin und her geworfenen Tibull so etwas zutrauen könnte".

In quo ingeniosissimi critici iudicio haud pauca insunt quae lubenter mea facio. Egregie hic veri Tibulli vera describitur

1) V. Cartaltium Introd. c. 1.

indoles. Dicebam me impugnare nolle editam illam firmissimeque munitam stupendae doctrinae arcem quam Iacobyus exstruxit, neque contra eius copias undique ferratas misellam Tibulli elegiam primam defendere ausim. Neque enim quid sibi ea componenda poeta voluisset unquam bene intellexi, neque nunc intelligo. Sed iusto iniquius propter unam elegiam de toto poetae opere Iacobyum statuisse mihi pro certo constat. Ego, si mihi demonstrandum est, quid inter Romanos intersit elegiacos, hisce uti soleo formulis: Ovidius per totam vitam lascivus fuit adolescentulus, qui „quae bene cederent nesciret relinquere'' [1]); et nimis bene ei cedebant omnia; ergo, ne tristissimas quidem res tractans serius esse potest sed ludibrio habet et semet ipsum et argumentum suum et vel maxime legentes. Propertius quod semel arripuit argumentum ei totum se dedit ardentissimoque id amplexatur amore; ut est fervido vehementique ingenio ita quaecunque ei in mentem veniunt imagines atque ornamenta poetica — et est eorum ingens numerus — profundit, non omnem quidem negligens ordinem sed ita tamen ut intelligere eum is tantummodo possit qui se in eius insinuaverit familiaritatem .... ergoque eum habeat in deliciis. At Tibullus somniantis instar ab alia specie et cogitatione ad aliam delabitur, cognatam quidem priori sed tamen leviter ab ea discrepantem, donec tandem eo rem deduxerit ut non minus quam qui carmen eius legit unde illud fecerit initium oblitus esse videatur. Vides meum de Tibullo iudicium mire cum Baehrensiano illo concinere. Quod ne de nihilo fictum videatur *unam* eius hic percurram elegiam; qua si ut totam poetae indolem in clara ponam luce mihi contigerit, aequior mihi fuisse videbor iudex quam qui una elegia usus eum turpi condemnavit iudicio. Sumam libri primi tertiam, quae mihi semper visa est ceteris omnibus praestare.

Cohorti praetoriae adscriptum se et cum Messalla ad bellum profectum poeta, in insula Corcyra, ubi in morbum sit implicitus, relictum conqueritur. De morbo illo lamentatur, qui quin sibi sit futurus funestus non dubitat; Isidem invocat quam sua Delia semper tam pie coluerit; „at ego'' ait „a patriis potius

---

1) Sen. Rh. IX, 5.

diis opem petam: o quam felices erant antiqui homines Saturno regnante; tum nulla navis mare sulcabat; at nunc mihi in remota insula est moriendum; — iam paratum poeta habet titulum suum sepulcralem —; una res me solatur quod mihi, fideli Amoris cultori, in campis Elysiis certum est paratum domicilium; est et scelerata quaedam sedes apud inferos: eo deveniunt quicunque Amorem laeserunt; ergo, Delia, etiam atque etiam te moneo casta maneas fidelisque". Iuvat ultimos elegiae exscribere versus, ne referendum mihi eorum sit argumentum, quod nemo mortalium suis invertere possit verbis quin turpiter corrumpat:

At tu casta precor maneas, sanctique pudoris
  Assideat custos sedula semper anus.
Haec tibi fabellas referat positaque lucerna
  Deducat plena stamina longa colu,
At circa gravibus pensis affixa puella
  Paulatim somno fessa remittat opus.
*Tum veniam subito,* nec quisquam nuntiet ante,
  Sed videar caelo missus adesse tibi:
Tunc mihi, qualis eris, longos turbata capillos,
  Obvia nudato, Delia, curre pede.
Hoc precor, hunc illum nobis Aurora nitentem
  Luciferum roseis candida portet equis.

Atque ex animi sententia tecum hoc, Albi, precamur, candidum pectus! Nam amamus te et ingenium tuum admiramur; verum, heus tu, morbus iste quorsum abiit, quorsum Phaeacum insula, quorsum tu ipse Messallae comes? In nubium, ut opinor, rempublicam avium cantu personantem amoenissimo.

Baehrensianae editionis exemplari, quo uti soleo, elegiarum Tibulli omnium praemisi brevem conspectum quem ad usum meum composui; quem cum conscripsissem totius rei hanc quodammodo summam feci:

Quae nova sint vere fers, Albi, pauca, sed illa
  Lumine quam claro quam proprioque nitent!
Tam lepideque tuas calles adiungere gemmas
  Antiquae gazae, fiat ut *omne* novum.

Non, hercle, ego negaverim saepe admodum esse difficile poetam nostrum per inflexas suas tortuosasque comitari semitas, ut

mirandum non sit identidem viros doctos ad omne transpositionum confugisse genus. Minus etiam negare ausim saepe nos ad desperationem adigi doctrina illa antiquaria qua legentes obruit poeta; istam vero Phoebi laudationem (II, 5) qui enucleaverit „virum putabo'', qui ullo modo laudare voluerit „hominem non putabo''. Sed multo lubentius declaro Tibullum legenti mihi verum poetam stare ante oculos, qui multis egregiisque virtutibus vitia compenset in carminum dispositione praesertim conspicua. *Gemmas* vero illas, quas dicebam, quo magis agnoscamus, unam etiam percurram elegiam, libri II sextam, quae illarum continet splendidissimam.

„Malbrouck s'en va-t-en guerre''. Immo vero: „castra Macer sequitur. Sed huc quoque eum Amor comitabitur; aut si militibus Amor parcit, ego quoque do nomen militiae. Nam et ego fortis sum, sed me clausae puellae fores frangunt debilitantque. O quam miser ego sum; mori vellem nisi Spes me sustentaret — sequitur illius deae praestantissima laudatio sex versus implens — illa mihi promittit Nemesim mihi lenem fore facilemque. Parce mihi, Nemesis, hoc te obsecro per dulcissimae sororculae memoriam ....'' Hic inseritur immortale illud episodium de puellula illa saeva morte rapta, quod totum exscribam ne quidquam praeclari artificii pereat:

Parce, per immatura tuae precor ossa sororis:
  Sic bene sub tenera parva quiescat humo.
Illa mihi sancta est, illius dona sepulcro
  Et madefacta meis serta feram lacrimis;
Illius ad tumulum fugiam supplexque sedebo
  Et mea cum muto fata querar cinere.
Non feret usque suum te propter flere clientem:
  Illius ut verbis, sis mihi lenta veto,
Ne tibi neglecti mittant mala somnia Manes,
  Maestaque sopitae stet soror ante torum,
Qualis ab excelsa praeceps delapsa fenestra
  Venit ad infernos sanguinolenta lacus.

„Sed contineo me, ne tristis fiat mea Nemisis, et tristem eam esse nolo, non ita de me est merita; non enim ipsa me tam reddidit miserum, ipsa insons est; malorum omnium sola lena causa est; haec me oppugnat, haec efficit ut anxius identidem memetipsum rogem

Quisve meam teneat, quot teneatve modis.
Tunc tibi, lena, precor diras: satis anxia vives [1])
Moverit e votis pars quotacunque deos."

Atque haec tam variis abundans ornamentis elegia non plus viginti septem implet disticha. Ecquid iure de gemmis dixi efficientibus ut totum quodammode novum existeret carmen? Esto, habemus poetam duorum librorum, in quibus tam multa deprehendimus admiramurque praeclara ut si quid minus placet — dummodo ne nimis doctrinam nostram grammaticam amemus — nosmet ipsos quam poetam accusare malimus. Quid vero si eiusdem esse sumpserimus quinque elegiolas, a libris illis satis diversas, sed in suo genere tam praeclaras ut nulla eos digne sit laudatura aetas? Nonne revera *magnum* nacti erimus poetam, quem numquam nobis eripi simus passuri, etiamsi omnes nostri saeculi coniurent Cratetes Zenodotique eique admoveant rationes illas quas unice veras esse pronuntiaverint qui nunc regii sunt philologi? Et quidni sumamus? Tamquam Tibulli nobis sunt traditae — hoc, per se spectatum, leve est, nam Tibulli nomen prae se ferunt etiam ineptae illae *Lygdami* elegiae et puerilis iste *Panegyricus Messalae,* sed accedit aliquid quod codicibus egregium addat praesidium: de Sulpicia quadam agitur, muliere nobili, quae in tutela est Messalae, quo patrono utebatur Tibullus, et tantum non certum est illum Messalam fuisse Sulpiciae avunculum. Nonne obstinatae sit iniquitatis contendere etiam ut praeclaro hoc titulo Tibullum nostrum spoliemus? Nonne Baehrensius propter discrepantiam quae inter libros et elegiolas intersit illas librorum auctori abiudicans sibi arrogat quod non suae sit dicionis? Rideremus eum si contenderet non unius esse hominis bene Graece et bene Latine scrire; quanto maiore eum rideamus iure definientem quid poeta possit, quid non possit? Sed quid hic Baehrensium impugno? [2]) Nostrae

1) Sic legendum censeo, *vives*, non *vivas*; futurum requirit et syntaxis et sententia: non in votum sed in rei ex votis nasciturae demonstrationem exire hic locus debet; denique *satis* recte cum futuro, male cum coniunctivo iungitur. Quodsi quis dicat *vivas* hic esse ζῴης ἄν, is me adiuvet, non refellat. Cur enim poeta elegerit id quod ambiguum esset, reliquerit quod disertum?

2) Olim plerumque elegiolae nostrae Tibullo abiudicabantur, certe Tibulli eas esse negarunt Brouckhusius et Heinius. Praeclara, profecto, nomina, sed me Cartaltii rationes magis movent.

aetatis viri docti, quorum summa iam est auctoritas, Cartaltium dico Iacobyumque, quin elegiolae nostrae Tibulli sint non dubitant. Ad hos ergo provoco donec exstiterit qui ad Baehrensii redire malit rationes.

Profecto magnus poeta fuit Tibullus, sed nobis, sero natae posteritati, talem se in elegiolis multo magis quam in libris exhibet. Has ergo paulo accuratius aspiciamus; sic fortasse in clariore etiam luce eius ponere virtutes poterimus, certe aptam ea res nobis praebebit facultatem de uno alteroque versu nostrae proferendae sententiae.

Prima ergo elegiola poeta Sulpiciae describit veneres, contemplari se eam fingens dum Kalendis Martiis rem facit divinam. Et primis quidem versibus Martem ipsum ad eam advocat, suntque illi versus mirae festivitatis, ibi *tenerorum* lusor amorum terribilem belli deum ludibrio habet:

Sulpicia est tibi culta tuis, Mars *magne*, Kalendis:
Spectatum e caelo, *si sapis*, ipse veni.
Hoc Venus ignoscet: at tu, violente, caveto
Ne tibi miranti turpiter arma cadant.

In quibus illud *si sapis* parum accurate Heinius sic explicat: „si iudicium et sensum elegantiae habes". Nam inest quidem illud his verbis, sed potius subest; quod aperte poeta dicit hoc est: „nisi mavis tua culpa carere spectaculo quo nullum tibi unquam pulchrius est oblatum". Sic proprius illud *si sapis* accedit ad usitatam hanc formulae significationem, ut quem sic alloqueris periculi alicuius vitandi admoneas; eleganter simul et accurate Wunderlichius ad Catulli versum 35, 7:

Quare, si sapiet, viam vorabit

annotat: „si rebus suis satis prospiciet".

Ne quis autem versu 3, de prosodia nimis sollicitus, *sed* legat pro *at*, concessa licentia poetam usum moneo ut ingratum vitaret sonum ignos*scet sed*.

Tum (omitto distichon quod in hac causa minoris est momenti) sic puellae veneres poeta laudat:

Illam, quidquid agit, quoquo vestigia movit,
Componit furtim subsequiturque Decor.
Seu solvit crines, fusis decet esset capillis:

Seu compsit, comptis est veneranda comis.
Urit, seu Tyria voluit procedere palla;
Urit seu nivea candida veste venit.

Haud equidem mirer si quis, ne Tibullum elegiolarum nostrarum poetam faciat, Ovidio eas ascribat. De eo etiam Baehrensius cogitasse videtur cum haec scriberet:

„Im Kreise Messalla's verkehrten doch nicht blosz solche Dilettanten, wie wir sie in Lygdamus, dem Verfasser des Panegyricus, des Culex u. s. w. kennen! Zu demselben gehörten doch auch wahre Dichter wie Ovid und andere".

Nam quod addit:

„Ja, wer will uns verbürgen, dass nich Messalla selbst die Liebe seiner Nichte poëtisch zu verklären unternahm?"
ludere vir praestantissimus videtur.

Certe sex hi versiculi quodammodo colorem quendam habent Ovidianum; sed quam verecunde se intra iustos continet terminos noster. Ovidius vix viginti hic contentus fuisset versibus.

Est et alius poeta, cuius hic recordamur, Propertius. Cui enim non illa *seu* — *seu* in mentem vocant distichon notissimum:

Seu quidquid fecit, sive est quodcunque locuta,
Maxima de nihilo nascitur historia?

Sed nunc quoque uterque poeta est qualis esse solet: vehementior ardentiorque Propertius, lenior placidiorque Tibullus.

Talem ergo puellam dignam poeta clamat rebus quas orbis terrarum fert pretiosissimis. Has quoque sex enumerat versibus (15—20), tum quod quatuor versuum invocatione carmen inchoavit, quatuor versuum invocatione claudit (21—24). Nulla unquam elegia aptius elegantiusque fuit composita. Lubet rem in tabula proponere:

| | | |
|---|---|---|
| Invocatio ad Martem | | II disticha |
| | transitorium distichon | I |
| Sulpiciae veneres describuntur | | III distichis |
| vs. 13 sq. | transitorium distichon | I |
| Dona Sulpiciae offerenda describuntur | | III distichis |
| Clauditur carmen Musarum et Apollinis invocatione | | II disticha implente. |

De hac pauca etiam dicenda restant:

21 Hanc vos, Pierides, festis cantate Kalendis,
Et testudinea Phoebe superbe lyra.
Hoc sollemne sacrum multos *haec sumet* in annos:
Dignior est vestro nulla puella choro.

vs. 23 *haec sumet* edidit Baehrensius, sed sensit utique coniunctivo opus esse, nam coniecit *haec visat*, quod nemo, ut opinor, probabit. Quanto rectius codicis Guelferbytani manus secunda *sumat* praebet! Sed ne hoc quidem Tibullus scribere potuit; non enim tolerandum videtur istud „*hoc* sacrum *haec* sumat". Intellexit hoc, ut opinor, Scaliger qui *consummet* legi iubet. Sed huic verbo nullus hic locus est; requiritur verbum quod, ut ita dicam, nullum proprium habeat colorem, sed rem quam simplicissime significet. Praestantissima ergo est lectio quam „Itali" non excogitasse sed servasse videntur: *celebretur*. Vide quam egregie nunc egregiae elegiae decurrat clausula:

*Hanc* vos, Pierides, festis cantate Kalendis,
Et testudinea, Phoebe superbe, lyra.
*Hoc* sollemne sacrum multos *celebretur* in annos:
Dignior est *vestro* nulla puella choro.

Nonne suavissime, et ad sensum aptissime, pronomina variantur, interiecto verbo in passivo?

Et quale futurum totum hoc corpusculum eroticum promittit praefatio, quam iam percucurrimus, talem se praebet, uberius promissis etiam, statim quae prima sequitur elegiola: venustissima est facetissimaque. Hic autem non Sulpiciam poeta laudat sed ipsam loquentem inducit: anxia est sollicitaque, nam venatum profectus est Cerinthus. Iam primi quatuor versus rem nos docent quam mox in usum nostrum possimus convertere. Certe tam lepidi sunt ut me quin exscribam non possim continere:

Parce meo iuveni, seu quis bona pascua campi
Seu colis umbrosi devia montis aper,
Nec tibi sit duros acuisse in praelia dentes:
Incolumem custos hunc mihi servet Amor.

*Parce meo iuveni*: nonne et e tribus hisce vocabulis et e toto huius loci colore, qui materculam deceat dilecto timentem filiolo, *maturam* agnoscis virginem de adolescentulo, vixdum pueritiam egresso, sollicitam? Sequuntur haec:

Sed procul abducit venandi Delia cura:
O pereant silvae, deficiantque canes!
Quis furor est, quae mens, densos indagine colles
Claudentem teneras laedere velle manus?

Hic ego versu 5 semper suspicor non *sed* legendum esse verum *nam*. Quod fortasse non necessarium, dummodo recordemur post enuntiatum *negativum* semper *sed* vernacule ita esse vertendum tamquam si *nam* legeretur. Tamen ad meam me coniecturam statim reducit initium loci quem poeta subiicit:

*Sed* tamen, ut tecum liceat, Cerinthe, vagari,
Ipsa ego per montes retia torta feram,
Ipsa ego velocis quaeram vestigia cervi
Et demam celeri ferrea vincla cani.

Eadem enim particula tam brevi spatio repetita maculam quandam aspergit tantae venustati, levem quidem sed tamen maculam. Additque haec quae quam maxime quam sibi tum sit grata futura venatio significent:

Tunc mihi, tunc placeant silvae, si lux mea, tecum
Arguar ante ipsas concubuisse plagas.

Totum hoc *ἀπροσδόκητον*, haud nego, Ovidiani aliquid habet. In mentem mihi certe hic noti illi versus veniunt, qui et ipsi rem modo commemoratam quodammodo in contrarium vertunt:

Quoque loco tecum fuerim quotiesque, Cupassi,
Narrabo dominae quotque quibusque locis.

Sed tamen in illo quoque adhibendo flosculo quanto verecundior Tibullus, quantoque sincerior! Et quam egregie Sulpicia hoc utitur artificio ut sui erga fidelem virginem officii admoneat puerum, iam levem fortasse:

Tunc veniat licet ad casses, illaesus abibit,
Ne Veneris cupidae gaudia turbet, aper.
Nunc sine me sit nulla Venus, sed lege Dianae,
Caste puer, casta retia tange manu;
Et quaecunque meo furtim subrepit amori,
Incidat in saevas diripienda feras.

Habent haec quoque colorem Ovidianum; sed Ovidius hic quantopere indulsisset ingenio suo (cogita modo de Cephalo et Procride in Metamorphosesin), quantoque ipsa brevitate disertior Tibullus!

Fere totam iam aureolam exscripsi elegiam. Duo tantum supersunt versiculi quibus egregie clauditur:

At tu venandi studium concede parenti
Et celer in nostros ipse recurre sinus.

Hic quoque agnoscimus adolescentulum qui nondum sui sit iuris, immo vero vix robustus satis ut identidem patrem venantem comitari ei liceat. Et, quod simul nos docet totam hanc narratiunculam de Sulpiciae Cerinthique amore non de nihilo fictam sed ex ipsa vita sumptam, videmus Graeculum illum obscuriore loco natum, qui patrem habeat venando quaerentem victum.

Longe aliud est tertiae elegiolae argumentum: aegrotat Sulpicia. Hoc ornamento nullus liber de amore carere potest, sed vide quanta in communi quoque illo atque adeo decantato loco sit praestantissimi poetae ars. Non amatorem inducit querentem de periculo ambobus imminente sed ipse pro iis medicae artis deum invocat. Iam quantum illud sit periculum apparet e repetitione quam primum exhibet distichon:

*Huc ades* et tenerae morbos expelle puellae
*Huc ades,* intonsa Phoebe superbe coma.

Et tamquam si nondum sufficiat illa, obtestandi adiicit formulam

*Crede mihi,* propera

i. e. noli putare me ante tempus metuere: festinatione opus est. Quoque magis deum permoveat, eum admonet honoris, quem nunc possit obtinere:

nec te iam, Phoebe, pigebit
Formosae medicas applicuisse manus.

Memor hic, si recte video, poeta est locorum apud alios poetas (non enim apud Lucilium solum illud olim lectum fuisse suspicor), ubi Apollo se *pulchrum* quidem dici sed neque diis neque hominibus venerabilem videri queritur. Plura sunt in hac elegia quae eodem tendere videntur, et fortasse ad hanc lucem mox locum quendam corruptum sanare poterimus.

Tum quid Apollini sit faciendum sic describitur:

Effice ne macies pallentes occupet artus
Neu notet informis pallida membra color.
Et quodcunque mali est et quidquid triste timemus,
In pelagus rapidis evehat amnis aquis.

Sancte, veni, tecumque feras, quicunque sapores
Quicunque et cantus corpora fessa levant.

vs. 5 sq. *pallentes* .... *pallida*. Tam ineptam repetitionem ab egregio profectam credamus poeta? Non credidit Baehrensius, neque credit Cartaltius, sed hic tamen accipere non audet quod offerunt *οἱ στιγματίαι*, quamquam unice verum illud est: *candida*. In praecedentibus egregie dicitur „effice ne macies pallentes occupet artus" i. e. effice ne tabescat pallescatque Sulpicia; sed in enuntiato „neu notet informis .... membra color" substantivum *membra* epitheton requirit quod *oppositum* sit illi quo substantivum *color* ornatur. Nullum autem aptius quam *candida* illud „Italorum". *Candida membra* formosae sunt virginis integrisque florentis viribus corporis.

Versu 8 quantocius recipiatur Heinsii emendatio *devehat*. Non enim, ut opinor, *fluvii* est *evehere* sed *venti* quidquid leve est in montium tollentis cacumina.

Propter Cerinthum se haec precari sic poeta declarat:

Neu iuvenem torque, metuit qui fata puellae
Votaque pro domina vix numeranda facit.
Interdum vovet, interdum quod langueat illa
Dicit in aeternos aspera verba deos.

Sed subito ad ipsum conversus Cerinthum sic pergit:

15 Pone metum Cerinthe: deus non laedit amantes
Tu modo semper ama: salva puella tibi est.
21 Nil opus est fletu: lacrimis erit aptius uti
Si quando fuerit tristior illa tibi.
17 At nunc tota tua est, te solum candida secum
Cogitat, et frustra credula turba sedet.

Hanc versuum transpositionem, quam numeris additis significavi, nemo nostri temporis editorum tam tenax est traditi quin lubenter ab „Italis" recipiat. Tam multa tamque egregia illi nobis viri iam donaverunt ut satis mirari non possim cur hodierni philologi saepe etiam lenissimas eorum emendationes tam anxie vitent. Quod, quaeso, est istud periculum? An verum esse desiit quod innumeris excussis codicibus pronuntiavit Baehrensius (Tib. Praef. p. IX):

„sane haud raro *praeclara opera* corruptelas antiquas sustulerunt"?

Haud, ut opinor, magnum capiet respublica nostra detrimentum etiamsi iusto saepius erimus obsecuti talibus viris, quorum *praeclara* interdum enituit opera! Sed de ipsis versibus videamus. Haud dissimilis hic nobis Cerinthus depingitur Protesilai Ovidiani, de quo sua Laodamia haec exclamat:

Bella gerant alii, Protesilaus amat.

Hic, si fieri potest, festivior etiam Ovidius quam Tibullus. Certe admodum utilis hic locus est ad demonstrandum etiam in simillimis adhibendis ornamentis quantopere hi poetae inter se discrepent. Quod ideo toties moneo quia semper metuo ne quando Baehrensiana illa suspicio, de qua supra dixi, renascatur. Sed multo maius hoc videtur periculum ne aliquando aliquis nobis obtrudatur imitator Ovidii, qui hasce elegiolas confinxerit. Nobis iam constat harum poetam Ovidio parem et tamen ab eo admodum diversum fuisse. Sed nusquam clarius quam hic apparet quanto ille artificio sibi transitum ad nova argumenta parare soleat. Velut hic aptissime Cerinthi metu utitur ad Sulpiciae fidem confirmandam. Fidelem enim futuram certa spes est eam quae de se haec affirmari legat:

At nunc tota tua est, te solum candida secum
Cogitat et frustra credula turba sedet.

*Frustra credula turba sedet.* Nihil unquam legi festivius: adsidet Sulpiciae foribus amatorum turba, sed frustra credunt miseri unquam sibi apertum iri ianuam!

Iam exhausit materiem suam praeclarus poeta, clauditque carmen nova Apollinis invocatione:

Phoebe, fave; *laus magna tibi tribuetur in uno*
*Corpore servato restituisse duos.*

Haec quoque Ovidianum habent colorem, sed subito novi aliquid noster adiicit quod peculiare toti praebeat carmini decus:

Iam celeber, iam *laetus* eris, cum debita reddet
Certatim sanctis *laetus* uterque focis.
Tum te felicem dicet pia turba deorum,
Optabunt artes et sibi quisque tuas.

Sed hic ante omnia turpissima est delenda macula. Nam in servitutem addictus sit lectionibus traditis qui in tersissimo poeta istam ferat repetitionem *laetus* . . . *laetus*. Prudenter omnino et lepide annotat Cartaltius: „il semble qu'ici Tibulle ait eu une

raison pour insister sur le fait que le dénouement, joyeux pour les deux amants, le sera aussi pour le dieu sauveur'', sed pauperculi poetae est tale requirere auxilium. Nihil enim tam inepte dictum est quin eiusmodi possit defendi explicationibus. Me si roges quid Tibullus scripserit, nihil mihi aptius pro priore *laetus* (nam secundum illud unice verum est) reponi posse respondeam quam *magnus*. Nam ét hoc loco ét, quemadmodum modo dicebam, etiam in primis carminis versibus nobis ante oculos ponitur deus, quem sortis suae poeniteat, quem homines diligant amentque magis quam venerentur metuantque, cuiusque in Olympo ars lenis clemensque sordeat si comparetur cum Iovis, Martis aliorum telis armisque. „At si Sulpiciae salutem attuleris'' poeta ait

Tunc te felicem dicet pia turba deorum
 Optabunt artes et sibi quisque tuas.

Profecto praeclara haec praeclari carminis clausula!

Quarta elegiola denuo verba facit Sulpicia. Res enim adest quae sponte eam faciat disertam. Cerinthi alluxit natalis dies. En aptissimam optima quaeque precandi dilectissimo adolescentulo occasionem! Atque sic intimos suos expromere orditur sensus:

En qui te, Cerinthe, dies dedit, hic mihi sanctus
 Atque inter festos semper habendus erit.

Istud *en qui* Baehrensi est, miro hic quoque indulgentis illi studio spernendi id quod simplex nimis videretur, quamvis esset traditum et omnes expleret numeros. In codicibus enim O legitur, quod sensu cassum, *et qui*, sed codex F *qui mihi* exhibet; rectissime: carere enim hic dativo nullo modo possumus; *hic dies te, Cerinthe, dedit* nihili est; *hic dies te mihi dedit* decet puellam totam amori suo deditam. Sed non solum ideo *qui mihi te, Cerinthe, dies dedit* est legendum quia eiusmodi enuntiatum suum sibi requirit dativum, sed quia sic demum nascitur sententia quae ipsam rem clara perfundat luce. Amat virgo Romana Graeculum, vernulam, ut opinor, certe obscuriore loco natum et amat maturior iam puerulum. Num quidquam magis eam decet quam illius pueri diem natalem vocare diem quo ipsa eum nacta sit tamquam dulce aliquod munusculum suaeque vitae suavissimum oblectamentum?

Te nascente novum Parcae cecinere puellis
Servitium et dederunt regna superba tibi.

Adultam fere fuisse virginem suspicor Sulpiciam cum Cerinthus nasceretur, sed iam tum in fatis erat ut post multos alios hic eam nova exureret flamma prae qua priores suos amores contemneret et nihili faceret. Hoc evenisse ipsa sic testatur:

Uror ego ante alios: iuvat hoc, Cerinthe, quod uror,
Si tibi de nobis mutuus ignis adest.

En unum distichon quod si Tibulli est (et quidni, obsecro, eius sit? Quis unquam talium versiculorum poeta sub alieno potuit latere nomine?) satis eum vindicat a Iacobyano crimine. Talemne poetam amori canendo non fuisse idoneum!

Fortunatam se tali amore Sulpicia praedicat

Mutuus adsit amor, per te dulcissima furta
Perque tuos oculos per geniumque rogo.

Leviusculum fortasse est quod moneo, sed nihil contemnendum quod a quavis macula huiuscemodi defendat versiculos; rectissime *per te* edidit Baehrensius, spreta varia lectione *te per*.

Iam ad ipsum genium conversa precatur:

Magne Geni, cape tura libens votisque faveto,
Si modo, cum de me cogitat, ille calet.

Denuo hic quod praestantissimum est „Italis" debemus, qui nobis illud *calet* vel servarunt vel revocarunt ab inferis; in codicibus O *valet* legitur, quod sensu cassum, in F *volet*, quod turpissimum abiectissimumque. Sed minus felices mihi fuisse videntur in coniiciendo *magne* legendum esse eo loco ubi in suis codicibus aut lacunam haberent aut, quod exhibent O, *mane*. Rem acu tetigit Puccius emendatione sua *alme*. Denique *tura* equidem non tangerem, si nulla re extrinsecus allata mihi moveretur dubitatio. Sed *οἱ στιγματίαι dona* praebent, iure ut opinor. Nam si *tura* scripsisset Tibullus, quis unquam in animum induceret ut pro eo *dona* poneret? Contra *dona* a poeta esse profectum, cui supra scripta annotatio *tura* (*thura* dant codices) in textum aberraverit perquam est verisimile.

Sed dum precatur, metus Sulpiciae obiicitur: qui, quaeris. Fortasse inanis, minime tamen a re alienus:

Quodsi forte alios iam nunc suspirat amores,
Tunc precor infidos, sancte, relinque focos.

*Iam nunc*: agnoscisne adolescentulum vixdum amori maturum, quem se sibi soli servaturam sperat quidem Sulpicia, sed sollicita sperat timorisque plena?

Tantusque timor iste ut iam sui eam misereat; lacrimantis enim et singultientis sunt quae subiicit:

Nec tu sis iniusta Venus: vel serviat aeque
Vinctus uterque tibi, vel mea vincla leva.

Sed laeta timorem spes lenit atque adeo tollit:

Sed potius valida teneamur uterque catena,
Nulla queat posthac nos soluisse dies.

Hic quoque rem acu tetigisse videntur „Itali", qui cum in exemplo suo post *posthac* lacunam haberent, illam voce *quam* explerunt. Minus fuerunt felices qui excogitaverunt *nos*, quod in G et in V a manu secunda legitur, quodque recepit Baehrensius; ingrata enim pronominis repetitio quae inest in *teneamur* .... *nos*, sententia vero relativa a *cetera* dependens lepidissime loci structuram variat. Cartaltius, credo ne quidquam miseris deberet Italis, a Rossbergio recepit *hanc*; mihi vehementer displicet ingratus sonus in *posthac hanc*.

Nam haud de nihilo natam spem illam sibi persuasissimum habet amans puella:

Optat idem iuvenis quod nos, sed tectius optat
Nam pudet haec illum dicere verba palam.

Ipsa, quae diu iam in Amoris militaverit castris haud sine gloria, nova hac exsultat superbitque victoria; puero rubor genas notat quamvis se victorem sentiat. Hic pudor ut tollatur opus est, iam in amplexus anxie exspectantis advolabit virginis. Sed fortasse ne opus quidem est: si pudorem suum vincere non poterit puer, in tempore aderit Natalis ipse, quem ture et precibus sibi puella reddidit propitium. Hunc ergo denuo invocat:

At tu, Natalis, quoniam deus omnia sentis,
Annue: quid refert, clamne palamne roget?

Unquamne lepidius clausam vidisti lepidam elegiolam? Poterat sane hos versiculos et Ovidius facere (quis praeter eum et Tibullum potuerit non video), sed si fecisset, aliquamdiu etiam, ut opinor, in venustissimo esset immoratus invento ... et sic ultro id corrupisset. Praeclarus poeta noster in tempore se continet.

Atque quemadmodum in toto opusculo omnia quam maximo sunt disposita artificio, sic hoc carmen de Cerinthi die natali respondens sibi habet carmen de die natali Sulpiciae, illo dignissimum simulque aptissimum ad totum libellum claudendum. Quo magis dolendum est quod haud pauca illud commaculant vitia, quae quo modo sint sananda haud facile quisquam pro certo statuat. Totum percurramus, sic aptissime de singulis nostram proponemus sententiam simulque quam praeclarae hic quoque poetae splendeant virtutes indicabimus.

Non loquentem inducit puellam sed pro ea verba facit ipse poeta et a dea, cuius ille dies, optima quaeque precatur. Iam in primo disticho molestiae nihil est:

Natalis Iuno, sanctos cape turis acervos
Quos tibi dat tenera docta puella manu.

Omnia hic sunt verba praestantissimo electa artificio egregieque demonstrant de gravissima iam agi re, quae poetae quam maxime cordi sit. Accedit quod hic rem docemur quam scire nostri magnopere intersit: *docta puella* Sulpicia appellatur, id est carmina facit, nec solum carmina sed quae ipsi Tibullo minime inepta videantur, hoc est cur eius amores sua illustrare arte non dedignatus sit.

Sed sequentis distichi iam prima vox legentem retinet. Est autem illud huiuscemodi:

Tota tibi est hodie, tibi se laetissima compsit
Staret ut ante tuos conspicienda focos.

*Tota* sanum esse non potest; primum verum non est Sulpiciam totam iam se tradidisse Iunoni Natali: maiorem, ut opinor, sui partem suo·servat Cerintho. Neque si verum esset, id sic latine posset significari: *tota tibi est.* Hoc certe sensit Guietus, sed quod reposuit „*tota tua* est" risum movet: sumpsisse id videtur praestantissimus criticus e sui temporis epistolis, quarum illa iam tum fuerit legitima clausula. Aut si ex elegiola 3 (IV, 4) vs. 17 sumpsit, non reputavit peculiare et a nostri loci sententia plane diversum illius esse consilium. Postquam enim Cerinthum his versibus leviter admonuit periculi in quovis amore semper imminentis ne fidem puella rumpat:

Nil opus est fletu: lacrimis erit aptius uti
Si quando fuerit tristior illa tibi

statim addit poeta:

At nunc tota tua est

ubi illud *tota tua* suam sibi vim habet, qua nostro loco plane caret.

Canterus *lota* correxit, ad sensum recte estque lenis sane ea correctio, sed ipsum vocabulum parum decere videtur totius carminis venustatem. Ambabus arriperem manibus Baehrensii *culta*, si certo scirem recte *colendi* et *comendi* verba sic inter se opponi ut illud ad *vestitum*, hoc ad *capillorum ornatum* referatur. Credo tamen ita se rem habere.

Sequuntur duo disticha quae integerrima ad nos pervenerunt. Plena ergo adest et libera admirandi facultas:

Illa quidem ornandi causas tibi, diva, relegat:
Est tamen, occulte cui placuisse velit.
At tu, sancta, fave, neu quis divellat amantes,
Sed iuveni quaeso mutua vincla para.

Nemo hic, ut opinor, inconstantiae poetam accusabit, qui modo (in praecedenti carmine) Sulpiciam fecerit suum amorem quam apertissime profitentem sed nunc eam (isto *occulte velit*) inducat reticentem illum celantemque. Alia decent pro se loquentem ipsam Sulpiciam, alia poetam eius causam agentem apud summam dearum; hoc est eandem rem variare non „prodigialiter" sed venustissime: ne levissima quidem colorum discrimina praeclarum nostrum fugiunt artificem. Ad Cerinthum quod pertinet, quem hic *iuvenem* poeta vocat (quod moneo non, hercle, quod metuam, ne quis dubitare possit quin de Cerintho sermo sit, sed quia mox ea res observata nobis utilis esse poterit), quod in praecedenti elegia versu 17

optat idem iuvenis quod nos, sed tectius optat

utcunque dissimulavit Sulpicia, id hic poeta palam proloquitur: Cerintho, utpote puero, nihildum subolere de virginis maioris natu ardore.

Additque hanc rationem poeta:

Sic bene compones: *ullae* non ille puellae
Servire aut cuiquam dignior illa viro.

Sic plerumque nunc editur secundum „meliores" codices, spernitur quod *οἱ στιγματίαι* praebent *ulli*. At ego hic quoque illis obtemperandum censeo, non propter ineptum quendam „purismum" quem vocant, sed quia incredibile mihi videtur tralaticiam

formam *ulli* sprevisse Tibullum, scilicet ut nobis obtrudere posset ingrate sonans istud *ullae . . . puellae.*

Iam sibi fingit exauditas preces suas poeta, iam mutuo amori ut faveant Superi exoptat:

Nec possit cupidos vigilans deprendere custos
Fallendique vias mille ministret Amor.

Sed hic, ne quid dissimulem, ex arte de poesi amatoria topica locum adhibuit parum hisce aptum amoribus. Etenim *custos* ille nos tantum non cogit de *nupta* cogitare, quam suspicax custodiat maritus. In matrem sollicitam vel gravem avunculum minus ille convenit. Cerinthi vero patrem hic nobis significari caro prospicientem filiolo minime crediderim. Sed in tanta aptissimorum ornamentorum copia facile unum hoc vitium legentem fallit.

Iam ad sacrificium, quod a Sulpicia paratur, deam poeta advocat:

Praecipit en natae mater studiosa quod optat
Illa aliud tacita . . . . mente rogat.

*Praecipit en* Baehrensius edidit ex Heinsii coniectura. Sed si tanto obloqui fas est viro, hic eum a scopo aberrasse certa mihi stat sententia. Quid enim? In praecedenti disticho:

Annue purpureaque veni perlucida palla
Ter tibi fit libo, ter, dea casta, mero

sacrificium describitur. Num ergo in eo tam insignes sunt *matris* partes ut eam nobis interiectione *en* tamquam primarium quoddam sacrificii ornamentum demonstrari consentaneum sit? Immo vero, commemorari illa potest sed leviter tantummodo atque in transitu, deinde quantocius hinc abire debet neque ulla vel nobis vel filiae exhibere negotia. Habebimus hoc si . . . . sed primum videamus unde Heinsianum illud *en* natum sit. In codicibus est *praecipit et* et *praecipit at,* putavitque Heinsius suum *en* in illud *et* errore librarii abiisse. Sed hic, si quid video, summum criticum fefellit ratio: tam *et* quam *at* sunt emendandi conamina a librariis proposita qui in suo exemplari *praecipit* haberent intelligerentque unam desiderari syllabam ut iustus fieret hexameter. Quorum hic „ipsam rem putavit'': *praecipiat* enim legendum est, quemadmodum vidit Drenckhahnius; *opponuntur* inter se mater et filia sic: „praecipiat mater, i. e. „*quamvis* mater praecipiat . . . illa (filia) . . . rogat''. Iam habemus lineamenta, quomodo supplenda sit tabula sponte apparet; a codicibus „recentissimis et interpolatis'' suma-

mus *quid* pro *quod*, a codicis Guelferbytani secunda manu „interpolatrice" *optet* pro *optat*, aptissimam e tenebris in lucem reduxerimus hanc protasin:

Praecipiat natae mater studiosa quid optet

in qua unum etiam restat vocabulum de quo pauca dicamus: *studiosa*. Leniter hoc epitheto *ridetur* bona mater: is enim locis qualis hic est *studiosus* dicitur, qui intempestiva cura diligentiaque se eorum immiscet negotiis, qui ipsi probe norunt quid sibi sit agendum, quibus nullis opus iam est tutoribus magistrisque. Paulo post hac observatione utemur ad versum quendam corruptum sanandum, nunc nobis iam elucet egregie cum illo *studiosa* coniunctivum concessivum *praecipiat* iungi.

Habemus protasin

Praecipiat natae mater studiosa quid optet.

In apodosi

Illa aliud tacita                mente rogat

parvam reliquimus lacunam, quae quomodo sit supplenda iam videamus. Ad sensum nihil deest, addi tantummodo aliquid potest quod eum exornet, illustret, corroboret. Nihil horum est in Baehrensii coniectura *iam tua*. Immo vero sensu cassum illud est, aut certe plane supervacuum. An iterum sumus docendi Sulpiciam uni Iunoni Natali eiusque sacrificio mentem habere deditam? Quod ne verum quidem est: quamvis enim magni faciat deam illam, pluris ei, ut opinor, Cerinthus suus est, et in ipsa re divina facienda de suo amore potissimum cogitat. Et si verum esset, cur hic illud commemoraretur? Eane causa est cur aliud filia roget quam mater? Et *causam* hic esse afferendam cur suo iure a matre filia dissentiat quis non videt? Utinam hic istud mutandi studium repressisset Baehrensius, nam quod *codicum consensus* praebet ipsum illud est quod solum iam cum sententiae emolumento possit addi: *iam sua*.

Praecipiat natae mater studiosa quid optet,
Illa aliud tacita, iam sua, mente rogat.

Quidquamne poterat excogitari quod salsius esset iocosiusque, ipsique rei de qua agitur accommodatius? Adest sacrificio etiam mater sedula, et, quemadmodum fieri solet, filiae praeit verba anus, talium rerum, ut ipsa putat, peritissima; non intelligit quam intempestivum istud sit studium; non, hercle, ei res est

cum rudi puella quae docenda etiam et manu ducenda sit; iam adulta est illa et in hoc certe negotio ipsa matre multo prudentior: matre opus non est: quamvis multa illa praecipiat, probe novit filia quibus nunc opus sit precibus. Etenim:

Uritur, ut celeres urunt altaria flammae,
Nec, liceat quamvis, sana fuisse velit.

Venustissime sic poeta variat quod modo (el. praec. vs. 5 sq.) ipsam Sulpiciam fecit confitentem:

Uror ego ante alias: *iuvat* hoc, Cerinthe, *quod uror.*

Iam nihil his addi potest praeter aptam clausulam; aptior autem nulla cogitari potest quam qua poeta a dea petat ut se huic amori quam maxime praebeat propitiam. Et talem ab eo additam fuisse clausulam etiamnunc apparet: corrupta enim sunt vocabula sed vel sic perlucet sententia. Traditum est:

Si iuveni grata veniet cum proximus annus
Hic idem votis iam vetus esset amor

nisi quod priore versu codex F habet *sis iuveni* et cod. G a manu secunda *sit iuveni.* Pentameter tantum non sanus, certe facile persanandus lenissima Baehrensii medicina, ingeniose pro *esset* reponentis *exstet.* Idem *ratus* proposuit pro *vetus,* quod melius erat non tangere. De *novo* die natali cogitat poeta, nonne facetissime precatur ut dies ille *veterem* inveniat amorem? Vota efficient ut talis *exstet* ille, quod paulo melius quam deteriorum lectio *adsit* ...... Sed dum scribo haec, dubitare incipio. Certe *exstet* facile in *esset* potuit corrumpi, sed minusne verisimile illud *esset* ex *assit* (quemadmodum plerumque pro *adsit* scribitur) natum esse? Et nonne ipsum illud *adsit* tantum non flagitatur? Post annum denuo Iuno Natalis invocabitur, praebebit aurem precibus, sed amor, quae nunc invocandi causa — *abest* autem quodammodo ille, quamdiu lentus Cerinthus — tunc *aderit* et aderit *vetus,* utpote qui per integrum annum ceperit incrementum.

Difficilius vero de hexametro quidquam pro certo statuere, certe de eius priore parte. Nam sive ante *veniet* cum Baehrensio inseruerimus *ut,* sive cum Gruppio *ac* vel *et,* inde a particula omnia bene decurrunt. Pro *si iuveni grata* alii alia coniecerunt. Lachmannus *μυστηριῶδες* illud et vere Lachmannianum *si iuveni gratae;* Rigletus *si iuveni gratum,* quod aut sensu cassum aut certe languidissimum. Cartaltius vero e cod. F recepit *sis iuveni*

*grata*, tamquam si hoc nulli esset obnoxium dubitationi. Non reputavit praestantissimus criticus *iuvenem* esse Cerinthum. An putemus poetam, cum modo (praec. el. 17) Sulpiciam dicentem fecerit

optat idem iuvenis quod nos, sed tectius optat

subito nunc eodem vocabulo ipsam Sulpiciam significare? Multo ergo, quod ad sensum attinet, rectius reposuerunt

Baehrensius: Diva, veni grata,

Gruppius : Sis, Iuno, grata.

Sed utraque haec lectio duplici mihi laborare videtur vitio. Primum vix credo recte *gratam* dici deam quae *propitia* sit, deinde nimis subito hae preces adiiciuntur iis quae praecedunt: a vocabulo quale est *ergo* incipiendus erat hexameter. Ergone suspicemur non illius hexametri solum caput esse truncatum sed ante eum excidisse praeterea integrum distichon quo poeta a versibus

Uritur, ut celeres urunt altaria flammae,
Nec, liceat quamvis, sana fuisse velit

vehementem Sulpiciae amorem pingentibus ad preces, totum corpusculum claudentes, sibi pararit transitum? Hoc minime esse verisimile statim apparebit. Sed quocunque modo illud sit sanandum vitium, hoc vel sic pro certo statuere nobis licet venustiorem excogitari nullam potuisse clausulam quam qua, hocce iam misso die natali, ad illum qui post annum sit oriturus alludatur. Profecto hoc nemo unquam in mentem sibi inducet ut putet post illud *iam vetus adsit amor* quidquam periisse.

Integrum (nam pauca illa quae indicavimus vitia poetae mentem nunquam obscurant) ad nos totum opusculum pervenit summamque in eo conficiendo limandoque a poeta adhibitam diligentiam statim nobis vel obiter illud aspicientibus apparet. Ne Archimedes quidem ipse accuratius potuisset describere. Medium locum omnium longissima tenet elegia: ipse ibi poeta loquitur; neque mirum eam ceteris paulo evasisse longiorem (26 versuum est), rem enim gravissimam tractat, morbum Sulpiciae. Et, quoniam in medio posita est, quodammodo iure suo supra ceteras eminet. Ab utraque parte elegiam habet qua Sulpicia ipsa verba facit, ambae 44 praebent versus; quae praecedit 24 est versuum exhibetque Sulpiciam conquerentem

de Cerintho venatum profecto, quae sequitur Sulpiciam 20 versibus nobis Cerinthi diem natalem celebrantem ponit ante oculos: denuo tres hae elegiae ab utraque parte elegiam habent in qua poeta loquitur, hae quoque 44 implent versus iterumque praecedens 24, sequens 20: illa poeta describit Sulpiciam qualem eam est contemplatus Kalendis Martiis, hac poeta eius diem natalem cantat. Non amo in disputationibus philologicis figuras illas numeris impletas: plerumque enim illae legentes perturbant magis quam edocent, aut rei demonstrandae inserviunt quam veram esse vix ipse earum auctor credere possit. Verum haucce mihi considera tabulam:

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| I | **Poeta** de S. rem divinam faciente | 24 versus | | |
| II | **Sulpicia** de Cerintho venante | 24 versus | | |
| III | **Poeta** de Sulpiciae morbo | 26 versus | 44 | 44 |
| IV | **Sulpicia** de $C^{i}$ die natali | 20 versus | | |
| V | **Poeta** de $S^{ae}$ die natali | 20 versus | | |

concedes, ut opinor, luce clarius apparere poetae iam ab initio certum stetisse consilium libelli componendi, qui in se teres esset atque rotundus, atque praeclare ei rem cessisse: nihil unquam vidimus limatius perfectiusque. Equidem cum Iacobyo Cartaltioque Tibullum fuisse illum mihi habeo persuasissimum. Sed id dum mecum volvo, vix verba invenio quibus eum satis digne laudem. Ille poeta qui tamquam in somnio „sensim sine sensu'' ab alia ad aliam aberrare soleat imaginem, donec tandem eo sit delapsus, quo neque ipse potuerit suspicari neque quisquam eorum quos secum per varia illa sed tamen inter se cognata et omnia amoenissima spectacula traxerit, subito fit artifex subtilissimus qui eximia diligentia lepidissimos suos disponat lapillos, et dum molesto hoc perfungitur labore tamen nullam amittit virtutum earum quae verum faciunt poetam; vivunt omnia spirantque et, quod maioris in hac re momenti etiam, multa ipsum illum nobis ante oculos Albium ponunt, quem iure tantopere amamus, quem ceteris omnibus poetis magis in deliciis habuisse videntur aequales. Profecto tantus artifex si nobis in aliqua elegia minus probatur, est cur nosmet ipsos potius quam illum dormitare suspicemur!

*Nil admirari*; haec summa iam in philologica arte lex esse videtur. Ridentur fere qui otiose desidentes aliquo delectantur

poeta latino. Opus esse clamant viri docti ut accurata sedulaque inquisitione quo modo quodque natum sit carmen efficiamus, quid sibi eo pangendo proposuerit poeta in clara ponamus luce, denique ut unde singula ornamenta, etiam minutissima, collegerit ille investigemus. At ego ad bene intelligendum carmen aliquod utique necessarium esse eius originem in promptu habere vix crediderim, aut nullum unquam carmen exstitit exsistetve quod quisquam legentium intelligere possit. Illa enim nota esse potest soli poetae ipsi, ceteri omnes coniecturas de ea facere possunt, quae quamvis sint ingeniose excogitatae solidisque confirmatae argumentis, semper periculum erit ne inveniatur id quod nusquam terrarum fuerit unquam. Etenim prudens dictum illud quod cuivis in mentem venit, qui subtilem aliquam audit disputationem „ingeniosius quam verius'' quid significet norunt qui sermonis latini paulo interiorem aliquam sibi pararunt notitiam. Atqui illud „ingeniosum quidem sed non verum'' admonere nos potest ne nimium tribuamus doctrinae illi quae in poetis quoque tractandis admirari vetet, scire conari iubeat, tamquam si omnia possint ad geometriae exigi normas [1]). In inquirendo vero loco unde vel minutissimum quodque sit prolatum ornamentum qui modum non tenet semper et ubique rem eo deducet ut nos doceat omnia quae Graeci Romanique scripserunt auctorem habere ... Cadmum illum qui primus e Phoenicia literas attulerit. Contra si quis aliquod carmen revera amat, in deliciis habet, admiratur, si quis poetae alicuius voce delenitur, si verba eius ita tenet memoria ut evelli non posse videantur, non est cur dubitet quin id quod voluerit poeta aliquatenus certe sit assecutus. In poetarum studio *amare est intelligere.*

Sed hic eo contenti esse non possumus. Elegiolae enim illae, quas iam perlegimus, quamvis nobis venustae, pulchrae, admirabiles videantur, tantum non cogimur praeterea de earum cogitare origine. Nam supersunt praeterea ipsius Sulpiciae versiculi, quorum Cerinthus est argumentum. Iam brevitati simulque perspicuitati consulentes his *epistolia* dabimus nomen, quod

---

1) Ludicrum dedi exemplum carminis illis ipsis magnopere probati qui non solum originem eius ignorarent sed, quod multo etiam iocosius, falsissimam sibi eius originem animo finxissent, in *Decennii* mei *poetici* praefatione p. VII sq. Secundum id quod supra dixi illud exemplum sumpsi e meis ipsius carminibus.

apte a suo Catullo sumpsit Baehrensius, ita enim scripti sunt; Tibulli de Sulpicia carmina *elegiolas* appellare pergemus. Elegiolas autem epistolia statim excipiunt, ergo qui illas perlegit, haec quoque est lecturus et fieri non potest quin quae inter illos intercedat ratio libellos rogare incipiat. Nam aliquam intercedere rationem certo est certius, neque unquam quisquam credidit vel crediturus est fortuito esse factum ut alter libellus tam multa cum altero habeat communia. Immo quod in epistoliis breviter simpliciterque dictum significatumque est id in elegiolis cum cura disponitur, amplificatur, exornatur, constat ergo harum poetam illis tamquam rudi materia esse usum in qua ingenium suum artemque excerceret. Quae res quam egregie ei cesserit iam vidimus. Sed non opus est ut diu in hac quaestione immoremur. Est enim hic mira quaedam et rara inter philologos concordia, eaque fuit iamdudum. Sulpiciam quandam fuisse quae revera adolescentuli obscuro loco nati, cui Cerinthus verum nomen erat, amore capta esset inter omnes constat. Atque Sulpiciam veros animi sensus chartae mandasse non ut in vulgus notescerent sed ut quae pectore clausa tenere iam non posset non solum γῇ τε κοὐρανῷ narraret sed etiam certis quibusdam hominibus, quibuscum vivere consuesset, quam apertissime exponeret consentiunt omnes. Neque ipsa Sulpicia quae fuerit iam dubitatur: quidni enim sit filia illius Sulpicii, quae Valeriam duxit uxorem Messallarum sororem? Ipsa enim Sulpicia se a Messalla custodiri haud tecte conqueritur: quis potius eo iure utatur quam avunculus puellae, cuius mater commemoratur (non ab ipsa quidem sed a poeta qui eius epistolia exornavit), siletur pater? Sic simul intelligitur quo modo epistolia in corpus Tibullianum sint recepta: e domo enim Messallae, quo patrono usus est Tibullus, sunt profecta. Neque mirum ea sic in Tibulli pervenisse manus.

Hactenus ergo diu communis quidam fuit inter viros doctos consensus. Unum etiam deerat ut tota res sicut gesta est in clara poneretur luce, utque quomodo ex epistoliis natae essent elegiolae iam plane constaret. Hoc autem lepidissime indagavit venustissimeque, ut solet, exposuit Cartaltius. Sulpicia versiculis aegram suam mentem quodammodo est solata; illos non ad amatum misit puerum, sed cum non posset non sentire eos, quamvis rudes essent parumque limati, tamen propter ipsum,

quem spirarent amorem, minime esse abiiciendos, Tibullo, poetae clarissimo suique avunculi clienti, eos tradidit tamquam materiem e qua iustum efficeret corpusculum poeticum. Lubet ipsa ingeniosissimi viri exscribere verba; nullus enim in egregio libro locus est qui illi praestet [1].

„Ce sont des effusions, qu'elle a consignées pour elle-même, mais qu'elle n'a pas fait tenir à l'interessé. Or elle les a rédigées en vers; ces vers sont précieux pour nous; ils nous revèlent l'âme fière d'une patricienne, qui se donne sans se dégrader à quelqu'un qu'elle juge digne d'elle malgré la différence des conditions, impérieuse, hautaine, tendre et délicate. En a-t-elle senti tout le mérite? L'amoureuse satisfaite a-t-elle eu quelque vanité d'auteur? Cela est possible puisqu'elle les a conservés. En tout cas il semble qu'elle ne les a pas considérés comme le témoignage suffisant d'un si beau roman; après y avoir mis une préface, elle les a transmis à un poète de profession, pour qu'il les transformât en élegies régulières, en une oeuvre d'art qui lui fit faire figure devant la postérité."

Equidem lubenter haec mea facio. Multo enim mihi verisimilius videtur *rogatum* a Sulpicia Tibullum quae illa sic temere in chartam coniecisset ita expolivisse ut iustarum elegiarum iustum nasceretur corpus, quam, cum forte epistolia Sulpiciae ad Tibullum essent allata, nescio quo modo in mentem venisse praeclaro poetae posse hinc aliquid fieri quod idoneis de arte poetica iudicibus probaretur. Sed quocunque modo in animum induxerit Tibullus ut Sulpiciae Cerinthique amores suis illustraret versibus, egregie ei rem cessisse quis negaverit? Quaecunque ei suppeditavit Medea illa animo aegra amore saevo saucia, ea omnia venustissime in suum usum convertit, exornavit, supplevit, auxit, postremo struxit opusculum poeticum tam accurate compositum dispositumque ut in literis latinis nihil eo nomine par ei haberi possit. Et cum tanta cura ille libellus limaretur, nihil tamen peribat eorum quae et nobis epistolia legentibus placent et haud dubie Tibullo quoque placuerunt; nihil usquam putidi deprehendis, nihil quod magistellum sapiat; non inanes tibi umbrae proponuntur sed vivi Cerinthus Sulpi-

1) Tibulle et les auteurs du Corpus Tibullianum par A. Cartault. Paris Colin 1909.

ciaque stant ante oculos. Sed quaecunque sunt libelli Tibulliani virtutes, et multae eae sunt eximiaeque, tamen est cur Sulpiciae epistolia pluris etiam faciam. Elegiolas illas nisi haberemus, deesse nobis aliquid vix sentiremus, sed integra staret et inconcussa literarum latinarum aeterna illa gloria, quam nihil delebit unquam obscurabitve. Sed quae chartae mandavit Sulpicia si periissent, amisissemus aliquid quod semper et ubique fuit rarissimum, in literis vero Romanis propemodum exstat unicum. Saepe queruntur homines quod apud scriptores poetasque latinos omnia nimis sint artificiosa, quod semper et ubique illi eorum quae in schola didicissent in librisque suis legissent adeo fuerint memores ut saepe canerent scriberentque quae neque vidissent neque experti essent unquam. Et, dummodo in ea re modum ne excedant, iure queruntur. Omnino apud quemvis poetam latinum difficile dictu est quid verum atque ex ipsa vita sumptum sit, quid secundum topicae artis praecepta fictum atque exornatum. At in Sulpiciae epistoliis nihil est quod non ipsam vitam nullo fucatam referat artificio; ipsumque illud quod in Tibulliano opusculo laudamus admiramurque maxime, id omne a Sulpicia sua habet: illa ei vivos illos spirantesque praebuit homines, huic acceptum est referendum quod veros quoque quosdam Romanae mulieris amores nobis cognoscere licet. Accedit aliquid quod epistoliorum pretium mirum quantum auget. *Mores* certi populi certaeque aetatis qui cognoscere cupit, is, si sapit, praecipue dabit operam ut quatenus *corrupti* et *depravati* tunc mores fuerint quam accuratissime definire possit. Nunc qui antiquos perambulat Pompeios, cum ad locum illum aediles metuentem pervenit, eius fores clausas videt et a duce suo audit neque pretio neque precibus ut aperiantur posse impetrari. Si hospes ille est vir qui antiquitati Romanae dat operam, vehementer dolet hac quoque in re obtemperatum pudicitiae illi Anglicae, non, hercle, quod verbis obscenis turpibusque imaginibus tantopere delectetur sed quia suis oculis quomodo aetate imperatoria vixerint municipii modici incolae videre cupit. Hic ceterorum domicilia nihil eum quod sit magni pretii docent: frugi alicuius coci pistorisve vitam tunc eandem fere quam nunc fuisse vel sic lubenter credit; sed multum proficeret, si quodammodo lenones lupasque et qui inter eos vitam degere

sint soliti praesentes posset contemplari. Hoc est cur in praeclaro illo Museo Provinciali, quod Augustae Trevirorum est, inter tot res cognitu dignissimas, quas illud egregie dispositas visentibus exhibet, nihil philologum magis moveat quam quae eo sunt allata ex officina falsarii, qui venae deterioris nummos pro aureis vendendo rem fecerit: haec enim insigni eum docent exemplo mores Romanos cum omnibus suis vitiis etiam in extremos imperii penetrasse angulos. Epistolia autem nostra viva veritatis voce testantur aetate Augusti fieri potuisse ut femina Romana summo loco nata non solum Graeculum aliquem vernam deperiret sed etiam amorem suum palam proloqueretur, nec proloqueretur solum sed etiam gloriaretur illo, tantumque afuisse ut eam aversarentur qui eundem inter cives tenerent locum, ut qui apud illos in summo esset honore poeta dignissimam illam putaret materiem cui illustrandae caeleste suum ingenium adhiberet. Tum demum intelliget cui se labori adcinxerit Augustus cum moribus Romanis emendandis operam dare inciperet. Profecto non unam ob causam operae pretium videtur epistolia cum pulvisculo excutere. Quod hic eo lubentius faciam quia haud ita pauca mihi afferre posse videor ad versus quosdam emendandos rectiusve interpretandos. Qua in re si me non fefellerit spes, etiam elegiolis aliquid lucis attulisse videbor. Age iam percurramus omnia! Initium facimus ab eo quod in codicibus et editionibus secundum tenet locum; ab eo enim res ipsa initium cepit. Hoc primum fecit Sulpicia, ultimum vero id quod nunc primum ponitur. Id si primus mortalium vidit Cartaltius, non solum ingenium viri praestantissimi admiror, sed etiam, atque, si fieri potest magis, verecundiam, qui non disertis llud proloquatur verbis: iure invento suo gloriatus esset, tam lepidum illud est tantaeque in hisce disquisitionibus utilitatis.

Incipit ergo legentes facere certiores Sulpicia de periculo quodam sibi imminenti; hoc nisi in tempore arceatur, de se et amore suo actum esse conqueritur. Metus enim est ne a Cerintho suo divellatur idque eo die quem laetissimum fore sibi promiserit. Primum enim distichon est huiuscemodi:

Invisus natalis adest, qui rure molesto
Et sine Cerintho tristis agendus erit.

Hic de utrius die natali sermo sit quaerimus etiam? Quis,

obsecro, haec legens: „odi natalem istum qui (mihi) agendus erit sine Cerintho" semet ipsum cogere poterit ut de *Cerinthi* cogitet die natali? Hoc posse videntur viri docti, quos novicius iste exagitat morbus, quam *ἰταλοφοβίαν* appellare lubet: dummodo ne a miseris illis Italis quidquam accipiant, quidvis perpeti et quidvis credere sunt parati. Atqui versus cuiusdam, de quo paulo post erit agendus, lectio quaedam Italorum exstat quae si recipitur luce clarius apparet hic quoque de *Sulpiciae* agi die natali; ergo id ne fiat, hic res eo est detorquenda ut *Cerinthi* dies natalis significetur. Quasi vero quisquam si quem audit querentem: „mihi dies natalis erit peragendus sine uxore," putare possit eum non de *suo* sed de uxoris loqui die natali! Mox rei quam hic defendo non minus certum indicabo argumentum.

Omnino tristis ea res puellae videtur; sic enim rogat:

Dulcius urbe quid est? an villa sit apta puellae
Atque Arretino frigidus amnis agro.

In pentametro equidem semper suspicor Sulpiciam scripsisse *Arretini* ,.. *agri*. Quare enim hic ablativum posuerit a certo usu sine ullo versiculi sui emolumento, immo cum gravissimo damno, recedens?

Quis ille sit qui sibi illud paret periculum et quo id faciat consilio ipsa nos docet lepidissimo qui sequitur versiculo:

Iam, nimium Messala mei studiose, quiescas.

Quam vim illud *studiose* hic habeat egregie nos docet Tibulli distichon quod modo ita emendatum protulimus:

Praecipiat natae mater studiosa quid optet:
Illa aliud tacita, iam sua, mente rogat.

Quemadmodum illic mater, sic hic Messalla *inepte studiosus* inducitur, qui de muliere matura iam sit sollicitus eamque suo die natali rus abducere velit ne illum cum amatore suo laetius peragat quam gentium Sulpiciae Valeriaeque ferat gravitas.

Lepidissimum hunc hexametrum pentameter excipit, qui nunc misere corruptus circumfertur. Sed minime de eo desperandum videtur. „Optimi" enim codices haec habent:

Neu tempestivae saepe propinque viae.

Quae quoniam plane sunt sensu cassa videamus ecquid Itali nobis possint prodesse. Hi autem pro *neu* dant *non*, quod certe nos docet, si id docendi etiam sumus, praeclare Robertum Un-

gerum pro *saepe* reposuisse *saeve*. Restat *intempestivae viae* quod corruptum esse demonstrat genitivus ille a nullo substantivo verbove dependens. An putemus *quiescendi* verbum unquam cum genitivo fuisse constructum? Sed hic vix ulla emendatione opus est: *tempestivae* enim natum est e *tempestiva ē*, quod cum semel in unum vocabulum coaluisset, simul istud *viae* peperit. Ne quis autem miretur hic nullum adiectivo *tempestivus* addi dativum, hunc exscribo locum e Livio (V, 12): „orationem tempestivam de concordia ordinum." Iam lepidissimum ab inferis rediit Sulpiciae distichon:

Iam nimium, Messala mei studiose, quiescas,
  Non tempestiva est, saeve propinque, via.

Cur autem non tempestiva illa sit via ipsa docet haec addens:

Hic animum sensusque meos abducta relinquo
  Arbitrio quamvis non sinis esse meo.

Hic equidem mordicus retineo codicum A et V lectionem *quamvis* pro qua cur Baehrensius e codice G receperit *quoniam* me fugit. Etiam minus intelligo cur idem *quom me* malit. Egregium enim illud *quamvis* toti disticho praebet sensum hunc: quamvis operam des ut mihi adimas libertatem, nunquam poteris prohibere quominus mente animoque illic sim ubi Cerinthum meum esse novi.

Sed sublatum esse illud periculum e primo iam sequentis poematii cognoscimus disticho. Gaudio enim exsultans amatorem suum ibi rogat Sulpicia:

Scis iter ex animo sublatum triste puellae?

Additque:

Natali Romae iam licet esse **suo**.

Laeti lubentesque illud *suo* ab Italis recipimus, ceteri dant *tuo*, unde nata absurda illa primi praecedentis epistolii distichi interpretatio, quam modo notavimus. Gaudiique sui iustam hanc profert causam amoris plena mulier:

Omnibus ille dies nobis genialis agetur,
  Qui nec opinanti nunc tibi forte venit.

Iterum hic „praeclara" Italorum illa elucet „opera". In „melioribus" codicibus horum versuum prior sic legitur:

Omnibus ille dies nobis natalis agatur

quod Cartaltio probari vix ipsi affirmanti crederem; suspicor imprudentem eum ita edidisse. Quis enim unquam tam ineptus fuit ut sic loqueretur: „natalis ille dies nobis natalis agatur''? Nam cum proxime praecedat vox *natali*, nil refert utrum *ille dies* an *ille dies natalis* legatur. Quae solet esse omnium in codicibus vitiorum causa ea hic quoque exstitit: *mens* librarii aberravit ita ut vocabulum, quod ei *sententia* loci subiiciebat, sponte e calamo exiret simulatque vocabulum illi aliquo modo simile scribendum esset. Quid Tibullus dedisset Itali viderunt: *genialis*, pro quo vix poterat quin ab oscitante librario *natalis* daretur. Aut natum est istud *natalis* ex *annotatione* vocabulis *ille dies* adscripta. Sed recepta Italiorum correctione unum etiam restat: ut pro *agatur* rescribamus *agetur*. Non enim festiva illa turba quam, ut olim Clodia, secum Sulpicia habet, quamque verbis *omnibus nobis* significat, *admonenda* est ut hilariter illum sumat diem, sponte id *faciet*, quod futurum lepide sic Sulpicia praedicit:

Omnibus ille dies nobis genialis agetur.

Baehrensius pro illo *genialis* legere maluit *tam laetus*, scilicet ut ultimo epistolii versu

Qui nec opinanti nunc tibi forte venit

*qui* in *quam* mutare posset. Sed hic quod codices praebent nullo laborat vitio; illud autem eiusmodi est ut a Baehrensio, qui cum omnibus nostrae aetatis Italophobis ipsam rem de qua agitur prave accepit, intelligi non potuerit. Hic enim versus vel firmissimum praebet argumentum de *Sulpicae* hic agi die natali. Etenim si exspectasset Cerinthus *suum* diem natalem absente Sulpicia tristem fore, non posset dici ei *venire* dies natalis remanente in urbe Sulpicia. Contra si verum est quod nobis Itali praebent — et quin verum sit dubitari qui potest? — idem illud egregie dicitur. Quid enim? Iam miser ille adolescentulus magnae tristitiae conceperat animo imaginem: se Sulpiciae die natali solum in urbe fore, illa rus abducta. At subito laetissimus ad eum perfertur nuntius remansuram Sulpiciam diemque illum sibi fore festivissimum. Nonne revera nunc *nec opinanti venit* dies ille?

Amantium irae amoris integratio, nullaque amatoria fabula omnibus est numeris absoluta nisi inter amantes exsistunt suspiciones iurgia rixae. Ergo et Sulpiciae obiicitur metus ne sibi

paelex sit exorta, graviterque et acerbe de ea re cum Cerintho suo expostulat. Primum novi epistolii distichon sic est traditum:

Gratumst securus multum quod iam tibi de me
Permittis, subito ne male inepta cadam.

Sed dubitari nequit quin Heinsius pro *permittis* coniiciens *promittis* rem acu tetigerit. Nam *multum sibi de aliquo permittere* Belgicum quidem est („zich veel ten opzichte van iemand veroorloven”) et fortasse etiam Gallicum Germanicumve: Latinum non est. At *promittis* egregie huc quadrat: *multum sibi de aliquo promittere* est: optima quaeque de aliquo exspectare, illum, quidquid evenerit, sibi amicum mansurum fidelem sibi habere persuasum. Quid autem Sulpiciam nostram magis decet quam exclamatio illa: „gratumst quod tibi iam multum de me promittis”? Iram suam ironia obtegit admodum perlucida. Nam vera haec eius mens est: „perfide, itane de te merui? haeccine meae in amore constantiae merces ut iam alio te conferas, cum tibi sit persuasum me ne sic quidem peccaturam rivalesve tibi praelaturam?”

Nunc omnia optime se habent:

Gratumst, securus multum quod iam tibi de me
Promittis subito ne male inepta cadam

dummodo recordemur quae hic loquatur. Artem enim Sulpiciae — si recte hic de *arte* loquimur — nemo unquam salsius rectiusque descripsit quam Gruppius, singulari acumine vir, qui nunc iusto magis contemnitur negligiturque: „*muliebrem sermonem* in versibus eius agnosci dixit („das weibliche Latein”). Nam sic res se habet: versus facere quid sit haud ignorat, sed non semper invenit id quod praesenti rei sit aptissimum; accedit quod tanto abripitur ardore ut sibimet imperitare nequeat: suis se verbis impedit, haeret interdum, titubat. Ex ipsis eius apparet verbis id quod modo dicebam, veram, quam in plerisque elegiis frustra quaerimus, in epistoliis illis spirare vitam. Velut hic sic sunt iungenda verba: *securus ne cadam*, ut *securus* sit accipiendum tamquam si esset *non anxius, non metuens*, structura admodum contorta et insolita.

Iam quae sit illa Sulpiciae aemula, certe qualem sibi eam fingat Sulpicia quid quaerimus? Ipsa loquitur res: e faece mulierum esse debet. Quod sic Sappho nostra declarat:

Sit tibi cura togae potior pressumque quasillo
Scortum quam Servi filia Sulpicia.

Hic equidem nullam video causam quidni *Sulpicii* legamus: probe ipsa intelligere potuit quanto illud esset aptius venustiusque. Sed multo gravius in hisce versiculis remanere debebit vitium quod ego tollere nec possum nec volo: ipsa enim sic scripsit Sulpicia *pressum quasillo scortum,* quod admodum est ridiculum. Quasilli enim quae fuerit forma neque novi neque curo; scire satis est *lanae* continendae fuisse destinatum; *manu* ergo tenebatur, quemadmodum est in versu Propertii, ubi ex palmari Burmanni emendatione hoc de se narrat Hercules:

Et manibus duris apta quasilla tuli

ut satis sit absurdum sibi fingere mulierem quasillum humeris vel capite portantem. Neque, ut opinor, sibi finxit Sulpicia, sed quemadmodum apud Ovidium legitur:

Cantantis pariter pariter data pensa trahentis
Fallitur ancillae decipiturque *labor*

ita illa hic de *penso* cogitavit *gravi,* ut est apud eundem Propertium:

Et graviora rependit iniquis pensa quasillis

volebatque durum *gravemque* ancillae significare *laborem,* sed eum ita significavit ut legentibus non posset non movere risum.

Sed solatur se eo solatio quo uti solent mulieres de amatoribus perfidis poenam sumere cupientes. Ultimum enim distichon sic in „optimis” legitur codicibus:

Solliciti sunt pro nobis quibus illa dolori est
Ne credam ignoto maxima causa toro.

Hic importunum istud *credam* certa emendatione *cedam* sanavit Statius. Restat *dolori est* quod nullam admittit interpretationem. Sed recepta lenissima Rigleri coniectura *dolori* totum persanatur distichon. Hoc enim vult Sulpicia: „solliciti sunt pro nobis ne ignoto cedam toro ii quibus illa est maxima doloris causa” ut pronomine *illa* Cerinthi significetur perfidia. Hic quoque prae iracundia sibi ipsa imperare nescit Sulpicia; non loquitur sed balbutit. At quid sibi velit minime est obscurum; tritum istud et pervulgatum Cerintho minatur

Mene ergo haud vis habere?
Benest: et sunt alii

quemadmodum me puero ancillae nostrae cantare solebant.

Ut iustum existat corpusculum de amore poeticum etiam aegrotare debent amantes aut certe eorum alteruter. Rem ipsam sibi a Sulpicia traditam servavit Tibullus, Sulpiciamque nobis exhibuit in morbum implicitam. Sed quod ille viginti sex versibus pulcherrimis exornavit id illa brevi epistolio declarat quod hic exscribam:

Estne tibi, Cerinthe, tuae pia cura puellae
  Quod mea nunc vexat corpora fessa calor?
A! ego non aliter tristes evincere morbos
  Optarim quam te si quoque velle putem.
At mihi quid prosit morbos evincere, quom tu
  Nostra potes lento pectore ferre mala?

Vix quidquam in his mutandum fuit. Versu 5 rectissime *at* a codice F recepit Baehrensius; Cartaltii hic ego rationes non intelligo: dat enim *an*; sed quid istud *an quid* sibi vult? Eodem versu *quom* Baehrensii est; codices *quod* et *quid* habent; Scaliger *ubi* coniecit; equidem nescio an optimum sit *si* quod codicis V secunda manus exhibet. Cetera omnia sana sunt et perspicua, non tamen ab omni parte probanda. Versu 4 praestaret *si te quoque* quam *te si quoque,* sed ipsa hic vocabula perturbasse Sulpicia videtur. At hoc levius; multo gravius est vitium in verbis *morbos evincere,* quae tamen puellae nostrae admodum placuisse videntur, quae ea etiam repetierit. Sed non sunt huius loci. Quid sit *morbos evincere* docere nos potest poeta multo exercitatior Ovidius, qui in narratione de Argo haec habet:

ille tamen pugnat molles evincere somnos.

Recte ergo *morbum evincere* is dicitur qui animo firmo obstinatoque infirmum corpus suum perdurare cogit, non is qui dis bene iuvantibus sublevatur viresque suas recuperat. Sed amor non curat minima.

Amator exclusus vel ab amica relictus deceptusve suum sibi locum in elegiis habet amatoriis et, si non adest, fingitur. Sulpicia vero nostra numquam quidquam fingit: usus ei suppeditat locos quibus opus est. Ipsa amatorem suum reliquit idque eo tempore cum eum totum suis iam teneret vinculis obstrictum. Mox tamen stultitia sua atque adeo dementia intellecta tantum

non prosternit se ante pedes eius seque his excusat defenditque versibus quos pectore prompsit ab imo:

Ne tibi sim, mea lux, aeque iam fervida cura,
Ac videor paucos ante fuisse dies,
Si quicquam tota commisi stulta iuventa
Cuius me fatear poenituisse magis,
Hesterna quam te solum quod nocte reliqui,
Ardorem cupiens dissimulare meum.

Totum statim exscripsi epistolium, idque non unam ob causam. Primum versui tertio grammaticorum illud σημείωσαι appingo ne quem illud *tota iuventa* fugiat. Tota iuventa! agnoscisne mulierem iam paulo maturiorem? Quis enim de *tota* sua iuventa loquitur nisi sentit eam aut praeteriisse aut certe aliquot iam implevisse annos? Sed hoc fortasse etiam possit videri levius. Multo graviorem nobis suppeditat rem totum poematium bene intellectum expensumque. Unquamne quidquam vidisti limatius tersiusque, unquamne quidquam quod sic esset omnibus absolutum numeris? Atque tale ut obtineremus κειμήλιον nulla opus fuit emendatione, nulla viri docti coniectura. Omnia nobis ipsi praebent codices. Haec nobis res primum dat facultatem tota Sulpiciae ars qualis sit recte intelligendi. Satis est versata in literis, satis accurate poetas suos legit, satis magnam in promptu habet vocabulorum materiem ut cum res quam optime cedit, id est cum αὐτὴ ἑαυτῆς est δεινοτάτη, versiculos struere possit in quibus nullus Aristarchus quidquam reprehendat quique rem ipsam totam exhauriant. Plerumque tamen omne committit errorum genus, qui excusari quidem possint sed et debeant. Sic versus facere solent qui ea re delectantur non τέχνην ἔχουσι τὴν ποίησιν. Et deinde nusquam melius quam hic videmus Sulpiciae epistolia ficti nihil habere sed omnia ipsam vitam verosque referre amores. Quid enim? Cum aegrotat, cum ne ab amatore suo abripiatur metuit, cum gaudio exsultat quod cum illo remanere sibi liceat, cum exortam sibi suspicatur paelicem, tum quid agat loquaturve nescit, tum se non continet sed quaecunque ei in mentem veniunt sic temere effundit, de vitiis corrigendis limandisve versibus ne cogitat quidem. At postquam impetum quendam animi sui secuta fecit aliquid quod postea poeniteat, simulatque suae sibi culpae fit conscia et quod deli

quit reparare decernit, sponte ad se redit et mente sedata quid sit dicendum scribendumve considerare potest. Tum iam non balbutit titubatque sed sermone utitur puro, liquido, apte disposito.

Et impetravit veniam quam sic ex animi sententia petivit, veniaque illa secum adduxit id ipsum quod diu speraverat, modo anxia sollicitaque, modo laetissima quaeque exspectans. Nunc eam exsultare gaudio quid miremur? Ipsa nobis quantopere tota mente trepidet sermone suo fatetur, nam redeunt vitia sententiaeque perturbatae. „Tandem" exclamat

Tandem venit amor, qualem texisse pudori
Quam nudasse alicui sit mihi fama magis.

Bis illud „tandem" posui quo magis appareret quam recte Cartaltius hoc epistolium in Sulpiciae Cerinthique amoribus ultimum tenere locum, hoc post cetera omnia ab ea scriptum statuisset. Iterum ipsa praestantissimi viri exscribere verba lubet, et quia tam sunt egregia facundaque et quia insunt pauca quae moveant dubitationem.

„En tête de ces pièces elle en a mis une autre, qui leur est sûrement postérieure; car elle a le caractère d'une conclusion; c'est un chant de victoire; elle est arrivée à ses fins; elle est sûre que Cerinthus répond à sa passion; mais il ne semble pas que se soit uniquement pour se réjouir de son triomphe qu'elle l'ait composée. Cette fois elle s'adresse au public; elle prend une attitude, celle d'une grande dame qui, bravant l'opinion vulgaire, avoue sa faute et s'en fait gloire; elle lève le masque et veut aimer à visage découvert; elle convient qu'elle est une pécheresse, mais non une de ces pécheresses timides qui entretiennent avec leurs amants une correspondance mystérieuse; elle ne s'abaisse pas à ces manèges clandestins".

Hic ego non video cur ab ipsa Sulpicia hoc epistolium ceteris praemissum sumamus. Quidni ipsa ultimum posuerit? An potuit hoc corpusculum, quod ab ea compositum lubenter Cartaltio concedo, aptius inchoari quam ab eo malo unde ipsa res cepit initium, diem illum natalem ruri peragendum dico, aptiusque claudi quam plenis hisce gaudii superbiaeque verbis: „cum digno digna fuisse ferar"?

Sed nolo ultra cum egregio critico de re levioris certare momenti. Quod autem idem sic pergit: „ceci prouve que les pièces

IV, 8—12, qu'on appelle les billets de Sulpicia, et dont trois, 9 [1]), 10 [2]), 11 [3]), ont pourtant un caractère épistolaire, n'ont jamais été envoyés à Cerinthus; ce sont des effusions, qu'elle a consignées pour elle même, mais qu'elle n'a pas fait tenir à l'intéressé" id ita verum esse concedo ut tamen credam saepius soli a sola omnia haec recitata epistolia.

Nunc paulo accuratius versus iam citatos examinemus. Si versu 1 recte codex V *pudore* dat (in aliis est *pudori*), haud dubium est quin versu secundo recipienda sit Italorum correctio *minor*. Tum omnia luce sunt clariora:

Tandem venit amor qualem texisse pudore
Quam nudasse alicui sit mihi fama minor

i. e. multo malo amorem meum proloqui quam celare pudore, nam gloriae mihi duco quod mutuus ille amor sit. Sed metus est ne ipsa Sulpicia non tam perspicue sit locuta. In codice enim Ambrosiano vs. 1 bis legitur et semel *pudore* habet, semel *pudori*. Verisimile ergo sic Sulpiciam scripsisse:

Tandem venit amor, qualem texisse pudori
Quam nudasse alicui sit mihi fama magis.

Atque sic edidit Cartaltius, ut hic lateat sensus: „magis me puderet amorem meum celare quam nunc glorior quod eum proloquar". Lateat, aio, nam exsultans gaudio se verbis suis impedit mulier et invita Cassandram imitatur.

Bonum factum quod tamen sequenti disticho aperte nos docet quid tandem factum sit:

Exorata meis illum Cytherea Camenis
Attulit in nostrum deposuitque sinum.

Minus certe sunt perspicua quae statim subiiciuntur:

Exsolvit promissa Venus: mea gaudia narret,
Dicetur si quis non habuisse sua.

Sed hic ipsa obscuritas nescio quam affert venustatem. Hoc enim ista „mea . . . sua" sibi velle aliquo quidem labore sed fit perspicuum tamen: „nil famam curo rumoresque hominum; scio enim cum maxima de me indignatione fore sermones . . . illarum

1) Scis iter ex animo sublatum triste puellae?
2) Gratumst, securus multum quod iam tibi de me | Promittis.
3) Estne tibi, Cerinthe, tuae pia cura puellae.

quae ipsae minus quam ego propitiam habuerunt Venerem", quod lepidissimum vitaeque plenum.

Tum iterum quam maxime in ore se hominum esse cupere sic declarat:

Non ego signatis quicquam mandare tabellis
Ne legat id nemo quam meus ante velim.

Hic pro *ne* Itali dant *ut*, et haud dubie iusto plures istae sunt negationes. Sed Sulpiciae ipsius illud videtur vitium, quod si sustulerimus remanebit etiam verborum *quam meus ante* confusio, quam ab ipsa profectam nemo unquam, ut opinor, negabit.

Neque vitii immune distichon quo et epistolium hoc et totum libellum suum clausit:

Sed peccasse iuvat, vultus componere famae
Taedet: cum digno digna fuisse ferar.

Post ea quae iam dixit Sulpicia pro isto *sed* aliquid requiritur quod multo sit nervosius. Suus hic locus est particulis *immo vero* sed tale aliquid quomodo in suo poneret hexametro non inveniebat parum exercitata poetria.

Denique haud abs re videtur omnia quae commisit Sulpicia sub unum dare conspectum vitia. Sunt ergo haec:

1 *securus ne cadam* pro *non veritus ne cadam*

2 lanificam, quae nimio urgetur labore, appellat *pressum quasillo scortum.*

3 mire turbata sunt vocabula in hisce:

*sollliciti* sunt pro nobis, quibus illa doloris
*ne* cedam ignoto maxima causa toro

et quorsum *illa* pertineat haud parvus est labor quaerere.

4 *te si quoque* pro *si te quoque.*

5 bis *evincere morbos* hoc sensu *morbo levari.*

6 *texisse pudori quam nudasse mihi fama magis* obscure dictum.

7 abundat negatio in *ne . . . nemo.*

8 *sed* metri causa pro *immo vero.*

Haud pauca ea esse vides in quadraginta versiculorum corpusculo. Simulque sunt eiusmodi ut ex illis quoque ipsius libelli agnoscas indolem: non in scholae umbra haec succrevit arbor, amoris eam ardor procreavit.

Sensim a suo sibi argumento delapsa est nostra disputatio,

sed non sine idonea causa factum illud est. Cum enim qualis quantusque poeta Tibullus esset illis praecipue elegiolis demonstrare vellem, quibus Sulpiciae et Cerinthi amores celebrasset ille, non poteram de ipsius Sulpiciae tacere epistoliis e quibus Tibulli natus esset libellus; quae cum haud ita paucis locis emendanda vel accuratius illustranda essent, paulo diutius in iis sum immoratus. Sed nunc tamen ad nostrum propositum et ad ipsum Tibullum redeo. Praeter elegiolas de Sulpiciae Cerinthique amoribus farrago [1]) illa, quae in codicibus maioribus Tibulli libris est adiecta, duas etiam continet elegias quas nunc vix quisquam est virorum doctorum quin Tibullo ascribat. Apud Baehrensium leguntur paginis 85 sq. et „epigrammata" appellantur, in aliis editionibus numeris IV, 13 et IV, 14 sunt ornata. Neque sine causa idonea Tibulli esse censentur: praeclari sunt poetae, vix quidquam invenias quod in toto genere amatorio iis praestet ... et priore earum ipse se poeta *Tibullum* appellat. Non, hercle, nostra aetate tam pertinaci obstinatoque animo Tibullum impugnant philologi ut eo quoque nitantur spoliare eum decore quod ipso nomine cuius sit declarat. Altera autem cum priore satis arte cohaeret, certe nulla causa est cur eam ab illa divellamus. Ab hac nunc fiat initium. Non plus quatuor habet versus: ipsa ergo brevitas eam Baehrensiano illo nomine dignam facit, neque ab illo alienum est argumentum. Sunt enim quatuor illi versus huiuscemodi:

Rumor ait crebro nostram peccare puellam.
  Nunc ego me surdis auribus esse velim.
Crimina non haec sunt nostro sine facta dolore:
  Quid miserum torques, rumor acerbe? tace.

Annotat Heynius: „miri leporis et urbanitatis epigramma. Placet amator qui, de puellae perfidia sollicitus, tantum hoc in votis habet, ut ipse surdus sit" et iure annotat. Quo magis mireris eum haec statim addere: „an Tibullum auctorem habeat, credere licet et non licet". Aequiores certe nostra aetate in hac causa Tibullus nactus est iudices. Sed ipsum adspiciamus epigramma. Unquamne quidquam vidisti acutius salsiusque? Ne ipsa quidem

1) Iniuria illam in editionibus dividi in *duos* libros, cum olim uno fuerit comprehensa libro, Baehrensius demonstrat Tib. Bl. p. 48 sq.

Martialis epigrammata tantum habent leporem. Sed et Tibullum hic agnoscimus: in deliciis enim ei τὸ ἀπροσδόκητον fuisse cum e maioribus eius apparet elegiis, tum ex elegiolis de Sulpicia et Cerintho cognovimus. Tum — et hoc quoque proprium et peculiare Tibulli — veros sincerosque animi affectus subesse huic ioco sentimus. Revera sollicitum eum reddiderunt rumores illi quos tam belle repudiare et audire nolle se simulat. Revera metuere incipit ne rivalis aliquis puellam suam a se avertat aut iam averterit. Haec causa est cur haud iniuria fortasse Cartaltius suspicetur puellam, de qua hic sermo sit, esse Glyceram illam, cuius perfidia ne poetam ad „miserabiles decantandos elegos" adigat Horatius carmine suo I, 33 [1]) dat operam. Vide omnino suavissimam Cartaltii de his amoribus deque Horatii Tibullique amicitia disputationem in utilissimo eius venustissimoque libro p. 24—32.

Sed quamvis lepidum hoc sit „epigramma", maiorem tamen iustioremque movet admirationem quod praecedit. Cuius iam statim primi versus nos docent non cum levi quodam moxque interituro hic nobis rem esse animi impetu. Consummatus iam ille amor est et res ipsa ratum eum fecit:

Nulla tuum nobis subducet femina lectum
  Hoc primum iuncta est foedere nostra Venus.

Sed, ne quid dissimulem, in isto *primum* haereo. Non enim, ut opinor, hoc, quod hic significatur, *initium* habere solet amor, sed sic demum omnibus suis impletur numeris. An „hoc *primum* foedere iuncta est" significat „tum *denique* verum amoris initum

---

1) Leviusculum videri possit quod de hoc Horatii carmine dicturus hic sum, sed fortasse ipsa levitas illud commendat. Vitium enim suavissimos illos occupat versus quod leni, immo vix ulla, correctione tolli possit, quo facto pristinus denique nitor carmini redditur. Semper prima eius stropha sic editur:

Albi, ne doleas plus nimium memor
Inmitis Glycerae neu miserabiles
Decantes elegos, cur tibi iunior
  Laesa praeniteat fide.

Ut *ne doleas* sit *noli dolere* et sequentes strophae prorsus ab hac divellantur. Sed pro colo pone semicolon, *ne doleas* fit ἵνα μὴ ἄχθῃ et totum carmen sic decurrit: „Albi, ne iusto magis propter Glycerae doleas perfidiam (hoc tibi dico)" sequuntur exempla amantium, spretorum ab iis qui et ipsi spernuntur ab iis quos amant; et sic carmen clauditur: „sic ludere saeva Venus solet; ipse quoque illam eius sum expertus crudelitatem (et tamen non despondeo animum, ergo me respice et erige te)."

foedus est?" Satis ergo obscure poeta loquitur. Suspicor illud *primum* natum e compendio qm̄ (quoniam). Certe aptissimum foret

Hoc quoniam iuncta est foedere nostra Venus

i. e. quandoquidem hoc foedere semel amor noster est consummatus, nulla tibi unquam existet paelex cuius causa frangam illud. Etenim:

Tu mihi sola places, nec iam te praeter in urbe
Formosa est oculis ulla puella meis.

Hic ἀπροσδόκητον illud suum lepidissimum profert poeta:

Atque utinam possis uni mihi bella videri
Displiceas aliis: sic ego tutus ero.
Nil opus invidia est, procul absit gloria vulgi:
Qui sapit in tacito gaudeat ille sinu.

Hic ego *possis* a „deterioribus" sumpsi, „meliorum" *posses* quibus argumentis nunc docti defendant editores scire nolim. Heynius recte *possis* edidit.

Neque mirum hic prodire ruris et solitudinis amatorem illum verum sincerumque Tibullum quem novimus:

Sic ego secretis possum bene vivere silvis,
Qua nulla humano sit via trita pede.
Tu mihi curarum requies, tu nocte vel atra
Lumen et in solis tu mihi turba locis.

In quibus versibus vel unum illud *in solis tu mihi turba locis* summum prodit artificem.

Neque minus Tibullum nostrum agnoscimus in iis quae sequuntur:

Nunc licet e caelo mittatur amica Tibullo,
Mittetur frustra deficietque Venus.

Fere eadem enim nos legere meminimus in maiorum elegiarum una. Quem locum velim norunt omnes, sed, vere dicam, huiusce verecundia magis mihi placet quam illius nimia audacia.

Additque, quod in tali argumento tritum satis et obsoletum, iusiurandum:

Haec tibi sancta tuae Iunonis numina iuro,
Quae sola ante alios est mihi magna deos

sed ipsum illud tritum et obsoletum ei subiicit unam ex illis, quas dixi, gemmis, quae si quid unquam in arte poetica exstitit *novi*, hic certe illud peperit:

Quid facio demens? eheu mea pignora cedo.
  Iuravi stulte: proderat iste timor

i. e. antea, cum timere etiam poteras ne ego aliquando peccarem, ego quodammodo securus poteram esse, pignore enim te tenebam obstrictam, sed nunc illud tibi pignus tradidi meque solum adstrinxi vinculo:

Nunc tu fortis eris, nunc tu me audacius ures:
  Hoc peperit misero garrula lingua malum.
Iam *facias* quodcunque voles, tuus usque manebo,
  Nec fugiam notae servitium dominae.

Dubiumne, obsecro, esse potest quin iure Cartaltius egregiam Luciani Muelleri coniecturam *facias* pro *faciam* receperit in textum? Praeclara nunc demum omnia, sed praeclarior etiam ipsa carminis clausula:

Sed Veneris sanctae considam vinctus ad aras.
  Haec notat iniustos supplicibusque favet.

Ecquid ante oculos nunc habes amatorem certum sincerumque, sed simul miserum et ad tristitiam popensum, cui iure suus metuat Horatius ne aliquando de se suaque, cui natus est, arte desperet?

Solvi nomen meum: poetam mihi dilectum ut potui defendi a nimis severo iudicio. Nunc unum hoc etiam addo et sic finem facio. Legat mihi aliquis deinceps duos illos locos quos e maioribus citavi elegiis (de suo repentino ad Deliam reditu I, 3, 83—94 et de sororcula Nemesis II, 6, 29—40), elegiolas de Sulpicia (quae Tibulli non esse non possunt), denique duo haecce „epigrammata" ... quamvis magni mecum Iacobyanam faciat doctrinam, tamen vix risum tenebit cum legerit illum poetam MALO AD ID DELAPSUM OMINE CARMINUM GENUS QUOD SUA IPSUM INDOLES ET NATURA VETARET TANGERE!

## DE TIBULLO IUDICIUM NOVUM.

Quae nova sint vere, fers, Albi, pauca, sed illa
  Lumine quam claro quam proprioque nitent!
Tam lepideque tuas calles adiungere gemmas
  Antiquae gazae fiat ut *omne* novum.

## DOMITII MARSI

### „Epithaphium Tibulli".

Te quoque Virgilio comitem non aequa, Tibulle,
  Mors iuvenem campos misit ad Elysios,
Ne foret, aut elegis molles qui fleret amores
  Aut caneret forti regia bella pede.

## TIBULLUS

(I, 3 vs. 83—94).

Poeta, cum Messalla ad bellum profectus et in insula Corcyra aeger relictus, sic Deliam suam ut in fide perstet admonet laetumque sibi ad eam promittit reditum:

At [1]) tu casta precor maneas, sanctique pudoris
   Assideat custos sedula semper anus.
Haec tibi fabellas referat positaque lucerna
   Deducat plena stamina longa colu,
Ac circa gravibus pensis affixa puella [2])
   Paulatim somno fessa remittat opus.
Tunc veniam subito, nec quisquam nuntiet ante,
   Sed videar caelo missus adesse tibi.
Tum mihi, qualis eris, longos turbata capillos,
   Obvia nudato, Delia, curre pede.
Hoc precor, hunc illum nobis Aurora nitentem
   Luciferum roseis candida portet equis.

1) *At*: proxime praecedit locus de puellis quae propter laesam fidem apud inferos plectuntur.

2) Vox *circa* docet hic singularem pro plurali adhibitum numerum.

## TIBULLUS

(II, 6 vs. 29—54).

Nemesin, duram puellam, lenire poeta conatur provocando ad sororculam tristi fato absumptam, execraturque lenam suo amori obstantem:

Parce, per immatura tuae precor ossa sororis:
  Sic bene sub tenera parva quiescat humo.
Illa mihi sancta est, illius dona sepulcro
  Et madefacta meis serta feram lacrimis,
Illius ad tumulum fugiam supplexque sedebo
  Et mea cum muto fata querar cinere.
Non feret usque suum te propter flere clientem:
  Illius ut verbis [1]), sis mihi lenta [2]) veto,
Ne tibi neglecti mittant mala somnia Manes,
  Maestaque sopitae stet soror ante torum,
Qualis ab excelsa praeceps delapsa fenestra
  Venit ad infernos sanguinolenta lacus.
Desino, ne dominae luctus renoventur acerbi:
  Non ego sum tanti, ploret ut illa semel.
Nec lacrimis oculos digna est foedare loquaces [3])
  Lena nocet nobis, ipsa puella bona est.
Lena necat miserum Phryne furtimque tabellas
  Occulto portans itque reditque sinu.
Saepe, ego cum dominae dulces a limine duro
  Agnosco voces, haec negat esse domi;
Saepe, ubi nox promissa mihi est, languere puellam
  Nuntiat aut aliquas extimuisse minas.
Tunc morior curis, tunc mens mihi perdita fingit,
  Quisve meam teneat, quot teneatve modis;
Tunc tibi, lena precor diras: satis anxia vives [4]),
  Moverit e votis pars quotacunque deos.

---

1) *illius ut verbis*: „als 't ware uit *haar* naam".
2) *lenta*: „onverschillig".
3) *loquax* cf. nostrum „sprekend".
4) Sic legatur, non *vivas*, v. p. 7 ann. 1.

## TIBULLUS
## IV, 13.

Glyceram [1]) suam sibi semper fore carissimam poeta iurat tecteque se metuere significat ne ab illa decipiatur.

Nulla tuum nobis subducet femina lectum,
  Hoc quoniam [2]) iuncta est foedere nostra Venus;
Tu mihi sola places, nec iam te praeter in urbe
  Formosa est oculis ulla puella meis.
Atque utinam possis uni mihi bella videri!
  Displiceas aliis: sic ego tutus ero.
Nil opus invidia est, procul absit gloria vulgi:
  Qui sapit, in tacito gaudeat ille sinu.
Sic ego secretis possum bene vivere silvis,
  Qua nulla humano sit via trita pede.
Tu mihi curarum requies, tu nocte vel atra
  Lumen et IN SOLIS TU MIHI TURBA LOCIS [3]).
Nunc licet e caelo mittatur amica Tibullo,
  Mittetur frustra, deficietque Venus.
Haec tibi sancta tuae Iunonis numina iuro,
  Quae sola ante alios est mihi magna deos.
Quid facio demens? eheu mea pignora cedo.
  Iuravi stulte: proderat iste timor [4]).
Nunc tu fortis eris, nunc tu me audacius ures:
  Hoc peperit misero garrula lingua malum.
Iam facias quodcunque voles, tuus usque manebo,
  Nec fugiam notae servitium dominae,
Sed Veneris sanctae considam vinctus ad aras.
  Haec notat iniustos supplicibusque favet.

---

1) Glyceram esse puellam de qua hic agitur lepide demonstrat Cartaltius p. 24 sqq. libri sui.

2) Sic ego pro *primum*, v. p. 41 sq.

3) Literis maioribus venustissimam sententiolam imprimendam curavi.

4) Flosculus, iste pulcherrimus explicatur p. 42 sq.

## TIBULLUS

(IV, 14).

Augeri metum suum lepide poeta simul fatetur et dissimulat.

Rumor ait crebro nostram peccare puellam:
  Nunc ego me surdis auribus esse velim:
Crimina non haec sunt nostro sine facta dolore:
  Quid miserum torques, rumor acerbe? tace.

## DE TIBULLI GLYCERAEQUE AMORIBUS AGIT ET HORATIUS

(C. I, 33).

Albi, ne doleas plus nimio memor
Inmitis Glycerae neu miserabiles
Decantes elegos, cur tibi iunior
  Laesa praeniteat fide: [1]

Insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor, Cyrus in asperam
Declinat Pholoen; sed prius Apulis
  Iungentur capreae lupis

Quam turpi Pholoe peccet adultero.
Sic visum Veneri, cui placet imparis
Formas atque animos sub iuga aenea
  Saevo mittere cum ioco.

Ipsum me melior cum peteret Venus
Grata detinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Hadriae
  Curvantis Calabros sinus.

---

1) De hac distinctione v. p. 41 ann.

Aliquatenus Tibullus cognoscitur ex iis quae ad eum scripsit

## HORATIUS

### Epl. I, 4.

Albi, nostrorum sermonum candide iudex,
Quid nunc te dicam facere in regione Pedana? [1])
Scribere quod Cassi Parmensis opuscula [2]) vincat
An tacitum silvas inter reptare salubris
Curantem quidquid dignum sapiente bonoque est [3])?
Non tu corpus eras sine pectore: di tibi formam
Di tibi divitias [4]) dederunt artemque fruendi.
Quid voveat dulci nutricula maius [5]) alumno,
Qui sapere et fari possit quae sentiat [6]) et cui
Gratia fama, valetudo contingat abunde
Et mundus victus non deficiente crumina?
Inter spem curamque, timores inter et iras
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum:
Grata superveniet quae non sperabitur hora.
Me pinguem et nitidum bene curata cute vises,
Cum ridere voles Epicuri de grege porcum.

---

1) *Pedum* prope *Gabios*, ubi natus Tibullus.

2) Cassii Parmensis opuscula quae hic significantur sunt *tragoediae*. Iocose Horatius fingit amicum propter Glycerae perfidiam missam fecisse elegiam levem seque ad grande contulisse carmen.

3) *Curantem* e. q. s. = operam dantem philosophiae.

4) *Divitias*; insigni exemplo hic versus docet *locum* esse *communem* si poeta Latinus queritur paternum agrum suum occupatum a veteranis. Ipse enim Tibullus I, 1, 19 se dominum dicit *felicis quondam nunc pauperis agri.*

5) *Quid maius* referendum tantummodo ad *artem fruendi*, nam *pectus*, *formam*, *divitias* versibus *qui sapere* — *crumina* poeta fusius explicat.

6) *Sapere et fari quae sentiat* is potest qui pauper non est.

# TIBULLUS

## IV, 2—6.

### DE SULPICIAE ET CERINTHI AMORIBUS.

IV. 2 Sulpicia est tibi culta tuis, Mars magne, Kalendis
Spectatum e caelo, si sapis [1]), ipse veni.
Hoc Venus ignoscet: at tu, violente, caveto
Ne tibi miranti turpiter arma cadant.
Illius ex oculis, cum vult exurere divos,
Accendit geminas lampadas acer Amor.
Illam, quidquid agit, quoquo vestigia movit,
Componit furtim subsequiturque Decor.
Seu solvit crines, fusis decet esse capillis:
Seu compsit, comptis est veneranda comis.
Urit, seu Tyria voluit procedere palla,
Urit, seu nivea candida veste venit.
Talis in aeterno felix Vertumnus Olympo
Mille habet ornatus, mille decenter habet.
Sola puellarum digna est, cui mollia caris
Vellera det sucis bis madefacta Tyros,
Possideatque, metit quidquid bene olentibus arvis
Cultor odoratae dives Arabs segetis,
Et quascunque niger rubro de litore gemmas
Proximus Eois colligit Indus aquis.
Hanc vos, Pierides, festis cantate Kalendis,
Et testudinea, Phoebe superbe, lyra
Hoc sollemne sacrum multos celebretur [2]) in annos
Dignior est vestro nulla puella choro.

---

1) *si sapis* = nisi tua culpa carere vis pulcherrimo spectaculo.
2) De lectione v. p. 10.

IV, 3

Parce meo iuveni, seu quis bona pascua campi
  Seu colis umbrosi devia montis aper,
Nec tibi sit duros acuisse in praelia dentes,
  Incolumem custos hunc mihi servet Amor.
Nam [1]) procul abducit venandi Delia cura:
  O pereant silvae deficiantque canes!
Quis furor est, quae mens, densos indagine colles
  Claudentem teneras laedere velle manus?
Quidve iuvat furtim latebras intrare ferarum
  Candidaque hamatis crura notare rubis?
Sed tamen, ut tecum liceat, Cerinthe, vagari,
  Ipsa ego per montes retia torta feram,
Ipsa ego velocis quaeram vestigia cervi
  Et demam celeri ferrea vincla cani.
Tunc mihi, tunc placeant silvae, si, lux mea, tecum
  Arguar ante ipsas concubuisse plagas:
Tunc veniat licet ad casses, illaesus abibit,
  Ne Veneris cupidae gaudia turbet, aper.
Nunc sine me sit nulla Venus, sed lege Dianae,
  Caste puer, casta retia tende [2]) manu
Et quaecunque meo furtim subrepit amori
  Incidat in saevas diripienda feras.
At tu venandi studium concede parenti,
  Et celer in nostros ipse recurre sinus.

---

1) Sic ego pro *sed* v. p. 11.
2) *tende* cum G, ceteri *tange*.

IV, 4 Huc ades et tenerae morbos expelle puellae
Huc ades, intonsa Phoebe superbe coma.
Crede mihi, propera: nec te iam, Phoebe, pigebit
Formosae medicas applicuisse manus.
Effice ne macies pallentes occupet artus
Neu notet informis candida membra color;
Et quodcunque mali est et quidquid triste timemus,
In pelagus rapidis devehat [1]) amnis aquis.
Sancte, veni, tecumque feras, quicunque sapores,
Quicunque et cantus corpora fessa levant;
Neu iuvenem torque, metuit qui fata puellae
Votaque pro domina vix numeranda facit.
Interdum vovet, interdum, quod langueat illa,
Dicit in aeternos aspera verba deos.
Pone, metum Cerinthe: deus non laedit amantes.
Tu modo semper ama, salva puella tibi est.
Nil opus est fletu: lacrimis erit aptius uti,
Si quando fuerit tristior illa tibi.
At nunc tota tua est, te solum candida secum
Cogitat, et frustra credula turba sedet [2]).
Phoebe, fave: laus magna tibi tribuetur in uno
Corpore servato restituisse duos.
Iam celeber, iam magnus [3]) eris, cum debita reddet
Certatim sanctis laetus uterque focis.
Tum te felicem dicet pia turba deorum,
Optabunt artes et sibi quisque tuas.

---

1) *Devehat* v. p. 13.
2) De horum verborum sensu v. p. 14.
3) v. p. 14 sq.

IV, 5

Qui mihi te, Cerinthe, dies dedit, hic mihi sanctus
 Atque inter festos semper habendus erit.
Te nascente novum Parcae cecinere puellis
 Servitium et dederunt regna superba tibi.
Uror ego ante alias: iuvat hoc, Cerinthe, quod uror,
 Si tibi de nobis mutuus ignis adest.
Mutuus adsit amor, per te dulcissima furta
 Perque tuos oculos per Geniumque rogo.
Alme [1]) Geni, cape dona [2]) libens votisque faveto,
 Si modo, cum de me cogitat, ille calet.
Quod si forte alios iam nunc suspirat amores,
 Tunc precor infidos, sancte, relinque focos.
Nec tu sis iniusta, Venus: vel serviat aeque
 Vinctus uterque tibi, vel mea vincla leva.
Sed potius valida teneamur uterque catena,
 Nulla queat posthac quam [3]) soluisse dies
Optat idem iuvenis quod nos, sed tectius optat:
 Nam pudet haec illum dicere verba palam.
At tu, Natalis, quoniam deus omnia sentis,
 Annue: quid refert, clamne palamne roget?

---

1) v. p. 16.
2) v. p. 16.
3) v. p. 17.

IV, 6

Natalis Iuno, sanctos cape turis honores,
  Quos tibi dat tenera docta puella manu.
Culta [1]) tibi est hodie, tibi se laetitissima compsit,
  Staret ut ante tuos conspicienda focos.
Illa quidem ornandi causas tibi, diva, relegat:
  Est tamen occulte cui placuisse velit.
A tu, sancta, fave, neu quis divellat amantes,
  Sed iuveni quaeso mutua vincla para.
Sic bene compones: ulli [2]) non ille puellae
  Servire aut cuiquam dignior illa viro.
Nec possit cupidos vigilans deprendere custos [3]),
  Fallendique vias mille ministret Amor.
Annue purpureaque veni perlucida palla:
  Ter tibi fit libo, ter, dea casta, mero.
Praecipiat [4]) natae mater studiosa quid optet [5])
  Illa aliud tacita, iam sua [6]), mente rogat.
Uritur, ut celeres urunt altaria flammae,
  Nec liceat quamvis, sana fuisse velit,
Diva veni placida [7]), ut, veniet cum proximus annus,
  Hic idem votis iam vetus adsit [8]) Amor.

---

1) v. p. 18.
2) v. p. 19.
3) v. p. 20.
4) v. p. 20 sq.
5) v. p. 21.
6) v. p. 21.
7) Sic, ad incitas redactus, edidi, v. p. 22 sq.
8) v. p. 22.

SULPICIAE EPISTOLIA

QUIBUS AD CANTANDOS SULPICIAE CERINTHIQUE AMORES

# TIBULLUS

USUS EST

(in editionibus Tibulli IV, 7—12).

## I.

IV, 8 [1])

Invisus natalis [2]) adest, qui rure molesto
Et sine Cerintho tristis agendus erit.
Dulcius urbe quid est? an villa sit apta puellae
Atque Arretini frigidus amnis agri [3])?
Iam, nimium Messala mei studiose, quiescas
Non tempestiva est, saeve propinque, via [4])
Hic animum sensusque meos abducta relinquo,
Arbitrio quamvis [5]) non sinis esse meo.

## II.

IV, 9

Scis iter ex animo sublatum triste puellae?
Natali Romae iam licet esse suo [6]),
Omnibus ille dies nobis genialis [7]) agetur [8]),
Qui nec opinanti nunc tibi forte venit.

---

1) De mutato epistoliorum ordine v. p. 29.
2) Ipsius Sulpiciae v. p. 30.
3) Arretini — agri v. p. 30.
4) De hoc versu cf. p. 30. sq.
5) *quamvis* v. p. 31.
6) *suo* v. p. 31.
7) v. p. 31 sq.
8) *agetur* v. p. 32.

## III.

IV, 10

Gratum est, securus multum quod iam tibi de me
  Promittis [1]) subito ne [2]) male inepta cadam.
Sit tibi cura togae potior pressumque quasillo [3])
  Scortum quam Servi filia Sulpicii [4])
Solliciti sunt pro nobis, quibus illa doloris,
  Ne cedam ignoto maxima causa toro [5]).

## IV.

IV, 11

Estne tibi, Cerinthe, tuae pia cura puellae
  Quod mea nunc vexat corpora fessa calor?
Ah, ego non aliter tristes evincere [6]) morbos
  Optarim, quam te si quoque [7]) velle putem.
At mihi quid prosit morbos evincere quom tu
  Nostra potes lento pectore ferre mala?

---

1) *Promittis* v. p. 33.
2) *ne* de structura impedita v. p. 33.
3) *pressum quasillo*: locutio parum apta v. p. 34.
4 *Sulpicii* v. p. 34
5) De impedita huius loci structura v. p. 34.
6) De locutione parum apta v. p. 35.
7) De ordine verborum turbato v. p. 35.

## V.

IV, 12

Ne tibi sim, mea lux, aeque iam fervida cura,
  Ac videor paucos ante fuisse dies,
Si quicquam tota commisi stulta iuventa
  Cuius me fatear poenituisse magis,
Hesterna quam te solum quod nocte reliqui,
  Ardorem cupiens dissimulare meum.

## VI.

IV, 7

Tandem venit amor, qualem texisse pudori
  Quam nudasse alicui sit mihi fama magis [1]).
Exorata meis illum Cytherea Camenis
  Attulit in nostrum deposuitque sinum.
Exsolvit promissa Venus: mea gaudia narret,
  Dicetur si quis non habuisse sua.
Non ego signatis quicquam mandare tabellis
  Ne [2]) legat id nemo quam meus ante velim,
Sed [3]) peccare iuvat, vultus componere famae
  Taedet: cum digno digna fuisse ferar.

---

1) De contorta huius loci structura v. p. 38.
2) De negativa particula abundanti v. p. 39.
3) De hac particula metri causa adhibita v. p. 39.

EX OFFICINA TYPOGRAPHICA ET BIBLIOPOLIO QUAE ANTEHAC E. J. BRILLII FUERUNT.